

NOVA EVANGELIZACIJA I KATEHEZA BRAKA I OBITELJI *Premišljanje klasičnih i pokretanje novih modela obiteljskog pastoralna*

Milan ŠIMUNOVIĆ, Rijeka

Sažetak

Posljednjih godina sve više raste uvjerenje da je rad u korist obitelji i s obiteljima prioritetan zadatak crkvenoga djelovanja. O tome svjedoče i brojni pastoralni i drugi pothvati, osobito u povodu trećega pastoralnog posjeta Ivana Pavla II. Hrvatskoj, kada je snažno istaknuta pastoralna istina da je »Obitelj put Crkve i naroda«. Činjenica je da se danas obiteljski pastoral suočava sa sve većim teškoćama, tim više što je i sama obitelj sve izloženija dubokim krizama u posmodernome društvu, sve dotle da se govori o »njezinoj smrti«.

Budući da su krize i teškoće sve veće a time i obiteljski pastoralni rad sve otežaniji i s manje rezultata, autor ukazuje na opasnost odustajanja od pastoralnih pothvata te na nužnost ponovnog isticanja temeljnih istina o kršćanskom braku i obitelji, istinskog Božjeg nauma odnosno naviještanja »evanđelja o braku i obitelji«, s naglaskom na usmjerenosti sakramenta ženidbe ka spasenju drugih, u obitelji, u kršćanskoj zajednici i društvu.

Dok se naglašava potreba uočavanja svega onoga što je pozitivno ukazuje se na nužnost pristupa temeljitoj obnovi klasičnih modela rada, u vidu pomaka u cjelokupnom obiteljskom pastoralu. U tom smislu autor se kritički osvrće na aktualne postupke u radu s obiteljima i navodi više usmjerenja na crti njihovih nužnih revizija, kako bi uz ostalo bili i što prikladnija prigoda za novu evangelizaciju i katehezu.

Dakako, pritom je nužno razmišljati o iznalaženju novih načina djelovanja u kojima će obitelj sve više postajati protagonist obiteljskog pastoralna u životu i djelovanju Crkve. Posebna se pažnja posvećuje formiranju tzv. obiteljskih zajednica i njihovu okupljanju, također i u kućama. One, kao specifične katehetske skupine, mogu postati kvasac obnove obitelji i župne zajednice u cjelini. Pretpostavka za novi stil rada, kako klasičnim tako i novim modelima, jest korjenita obnova župnih zajednica, počevši od stimuliranja »obiteljske svijesti«, to jest potrebe zajedničkog angažmana u pravcu spašavanja i promocije obitelji. Isto tako od posebne su važnosti i novi lik župnika koordinatora i priprema stručnih animatora odnosno voditelja obiteljskog pastoralna, novog u sadržajima, metodi i žaru. Isto tako potrebna je i ponuda prikladnijih katehetskih i drugih materijala, kako za klasične tako i za nove modele rada s obiteljima.

Ključne riječi: brak i obitelj, kriza, istina o obitelji, služenje obitelji, revizija klasičnih modela, nova evangelizacija i kateheza, novi modeli, obiteljske zajednice, novo lice župne zajednice, formiranje stručnih animatora.

Uvod: Promišljanje obiteljskog pastoralna s naglaskom na pozitivnom i što otvara perspektive

Posljednjih godina u Crkvi sve više prevladava uvjerenje da je obiteljskom pastoralu nužno posvetiti maksimalnu pažnju, tim više što je obitelj izložena velikim izazovima, sve dotle da riskira izgubiti svoj identitet. Svako pastoralno planiranje rada »za obitelji i s obiteljima« mora voditi računa o svemu što potresa suvremenu civilizaciju a što se najviše odražava na obitelj. Riječ je o dubokim krizama na području duhovnih, etičkih i kulturalnih vrijednosti, štoviše o naglašenoj upitnosti ili čak o sveopćem padu tradicionalnog sustava vrijednosti i pluralitetu smislaonih struktura u eri postmoderne. Relativiziranje temeljnih moralnih vrijednosti odnosno o sustavnoj marginalizaciji njihova kršćanskog utemeljenja, što u prvome redu ugrožava same temelje obitelji. Pastoralne djelatnike sve više počinju zahvaćati tzv. negativne računice koje se očituju u naglašavanju bespomoćnosti pred sve većim teškoćama s kojima se obitelj suočava. U tom se kontekstu sve manje vide i neke njezine 'svijetle strane', odnosno širi se uvjerenje da više nema kršćanske obitelji, da ona nije više u stanju živjeti po načelima koje Crkva predlaže i sl.

Ne smiju se zatvarati oči pred nekim činjenicama, već njih treba pažljivo razmotriti i pastoralne pothvate preusmjeriti u korist obitelji. Štoviše, potrebno je na svim razinama, počevši od studija na crkvenim učilištima, vrlo realistično 'pastoralno viđenje' današnje krize obitelji.¹ Na našim se stranama sve više počinje govoriti o činjenici da je hrvatska obitelj na pravoj »prekretnici«, tim više što se u njenu ustrojstvu događaju korjenite promjene, a u isto vrijeme društvo, i zbog gospodarskih i drugih teškoća a i nerazumijevanja, sve manje podupire i štiti

¹ Potaknut napose apostolskom pobudnicom Ivana Pavla II. *Familiaris consortio* (1981.) o zadacima kršćanske obitelji u suvremenom svijetu, u Hrvatskoj je prvo razmišljanje o sustavnom pastoralu obitelji pokrenuo osamdesetih godina prošloga stoljeća Obiteljski institut Visoke bogoslovske škole u Đakovu, također i u okviru simpozija i studijskih dana, vidi: *Obitelji, postani ono što jesi*, Đakovo, 1984.; P. ARAČIĆ (ur.), *Obitelj u Hrvatskoj – Stanje i perspektive*. Zbornik radova Studijskih dana u Đakovu, 20.–22. 10. 1994., Đakovo, 1995., 20.–22. 10. 1994., Đakovo, 1995. Uz još pojačanije teškoće koje je hrvatska obitelj (posebno katolička) doživljavala u vrijeme komunističkog sustava, u vrijeme agresije devedesetih godina i u tranzicijskom razdoblju, može se reći da ona dijeli 'sudbinu' europske obitelji. Među tipičnije značajke 'pastoralnog viđenja' krize obitelji svakako valja ubrojiti vjersku nepoučenost, sve naglašenije teškoće u bračnim odnosima, pomanjkanje odgoja, raspad državnoga odgojnoga sustava, moralnu dezorijentiranost, prevladavajući utjecaj masovnih medija, otuđenje od tradicionalnih oblika i spontano izmišljanje novih životnih modela, sve do krajnje materijalne bijede, i dr. (usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ [SJEMENIŠTA I INSTITUTE ZA STUDIJ], *Upute za formaciju budućih svećenika o problemima vezanim uz ženidbu i obitelj*, Dokumenti, KS, 2003., br. 41).

obitelj.² Uočavanje težine, često naizgled bezizlazne, situacije ipak ne bi smjelo rezultirati odustajanjem od sustavnijih pastoralnih pothvata, dakako primjerenijih novoj situaciji. Odustajanje bi se moglo protumačiti i kao nesposobnost da se mijenjaju neki načini pastoralnog djelovanja. To bi značilo i odustajanje od obnove Crkve jer, kako kažu hrvatski biskupi, »obnova Crkve počinje s obnovom obitelji«. ³ Upravo je i treći pohod pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj (od 5. do 9. lipnja 2003.), pod geslom »Obitelj put Crkve i naroda«, trebao Crkvi u Hrvatskoj biti podrška za sve dobro što je učinjeno u korist obitelji, ali i poziv da se dogode neki pomaci s obzirom na pastoral obitelji.⁴

Svakako, u novije vrijeme, uslijed velikih promjena kojima je podložna i obitelj, mijenja se i način pristupa odnosno pomoći obitelji. Može se reći da je Crkva i na ovim prostorima poduzimala značajne korake, među koje se mogu ubrojiti stvaranje klime i ozračja za pravo vrednovanje obitelji, kako bi ona što više 'bila na cijeni'. Nadalje, nužno je hrabro suočavanje s tendencijom da se brak (i obitelj) shvaća kao isključivo traganje za osobnom srećom partnera, često bez obzira na djecu, sve do spremnosti da se 'razbije brak!', pa makar i djeca stradala, uz naglašavanje osobne sreće supružnika koje dolazi u središte pažnje, budući da je hedonizam shvaćen kao životni stil. Ulažu se sve veći naponi u pravcu sustavnijega odgoja djece i mladih da 'zavole obitelj' kao zajednicu i instituciju, u situaciji kada jačaju tendencije koje »stavljaju u pitanje« smisao ulaska u brak i zadovoljavanje nekim 'slobodnim vezama', uz odbijanje obveza pogotovo 'na dužu stazu'. Na djelu je i veće ulaganje snaga u vidu promoviranja istinske kršćanske vizije obitelji i braka, osobito u odnosu na mlade koji su pozvani ponijeti odgovornost za budućnost, što se pokazuje i u zauzetijoj pripremi za brak u vidu tečajeva i sl. Znak zauzetosti Crkve je organiziranje obiteljskih škola, bračnih vikenda, obiteljskih nedjelja, negdje i posebnih okupljanja mlađih bračnih parova, sve do stručnih bračnih i obiteljskih savjetovališta te pomaganja ugroženim obiteljima i dr. Uza sve tendencije 'odbijanja djece', nema sumnje da na drugoj strani raste i radovanje zbog djece, što se očituje u dobrom dijelu župnih zajednica i u povodu rođenja i krštenja, koje se slavi pred zajednicom, svakako na svečaniji način. I na kraju, valja se veseliti i nastojanjima oko nekih suvremenijih modela obiteljske duhovnosti unutar posebnih obiteljskih zajednica.

² Usp. S. BALOBAN (ur.), *Hrvatska obitelj na prekretnici - Predgovor*, str. 5. Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, GK, Zagreb, 2001. Valja reći da je ovaj Centar, uz Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu, pokrenuo niz inicijativa (u obliku tribina i dr.) u pravcu analize problematike hrvatske obitelji. I navedeno je djelo plod takvih tribina.

³ »Obitelj – put Crkve i naroda«. *Pastirsko pismo hrvatskih biskupa u povodu trećeg apostolskog pohoda pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj*, u: Kana XXXIV (2003.) 5, Kanin prilog, str. 2.

⁴ V. DUGALIĆ, »Obitelj-put Crkve i naroda«. *Poruke i zadaće koje je papa Ivan Pavao II. uputio vjernicima prigodom trećega apostolskog pohoda Republici Hrvatskoj*, u: Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije, CXXXII (2004.) 2, str. 120-125.

Nasuprot »kukanjima« nad obiteljskom stvarnošću, što često blokira i samu pomisao na nove pastoralne pothvate u korist obitelji, raste uvjerenje da je u teološkim razmišljanjima, u duhovnosti, u pastoralnom i socijalnom zalaganju u odnosu na obitelj uputnije više stavljati naglasak na sve ono pozitivno i što otvara perspektivu. Važno je naglasiti da je u tom smislu označio prekretnicu i *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*⁵ koji u prvi plan stavlja vrijednosti braka, ljepotu bračne ljubavi, nepovredivosti života, što otvara put pozitivnom pristupu. U protivnom, stalno isticanje negativnosti stvara još više u pastoralnih radnika osjećaj apatije i bespomoćnosti.⁶ Potrebno je hrabro suočenje s činjenicom da se već sedamdesetih godina uslijed velikih promjena, pluralizma obiteljskih iskustava, same upitnosti jedinstvenosti ženidbenog iskustva odnosno termina 'ženidba', proricala svojevrсна 'smrt' obitelji,⁷ a devedesetih je godina ušao u upotrebu i neologizam 'démariage', što označava plansko razbijanje ili destrukciju bračnog veza, sve dotle da se ozbiljno postavlja pitanje budućnosti obitelji.

Nema sumnje da se obitelj može i treba promatrati u odnosu na brojna 'siromaštva', tj. na brojne antivrednote, kao teškoće, prijetnje i teške uvjetovanosti, rane i mrlje koje različiti životni ambijenti sručuju na obitelj i ranjavaju je do te mjere da izgleda često sasvim i sama »osiromašena«, odnosno »izranjena«, poput onoga čovjeka koji je silazio iz Jeruzalema u Jerihon (usp. Lk 10, 29-36). Ali isto tako ova »siromaštva« suvremene civilizacije u isto vrijeme predstavljaju i energičan izazov, poziv svima na novo zalaganje.⁸ Na hrvatskim prostorima dosta je imati pred očima osiromašenja i još uvijek nezacijeljene rane koje je hrvatska obitelj doživljavala tijekom pedeset godina totalitarničkog komunističkoga sustava, kao one proživljene tijekom agresije i domovinske obrane devedesetih godina prošloga stoljeća.

⁵ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, (u daljnjem tekstu: *Direktorij*), KS, Zagreb, 2002.

⁶ Zanimljive su, u tom smislu, i konstatacije i preporuke talijanskih biskupa u dokumentu: *Direttorio di pastorale familiare. per la Chiesa in Italia. Annunciare, celebrare, servire il »Vangelo della famiglia«*, Rim, 1993., br. 6. Naime, dokument naglašava da suvremeni pastoral treba graditi na činjenici da je ipak sve prisutnije pozitivnije i vedrije gledanje na ljudsku spolnost, da jača svijest osobne slobode, iz koje se onda rađa jasniji zahtjev poštivanja slobode svake osobe, da je na djelu šire priznanje dostojanstva žene i njezine uloge u javnom životu, da se sve veći naglasak stavlja na vrednotu osobnoga susreta i na važnost obitelji kao mjesta ljudskog rasta bračnog para putem uzajamnog nerazrješivog i plodnog iskustva ljubavi te na svijest roditelja o vlastitoj odgovornosti u svezi s rađanjem i odgojem. Isto tako raste svijest o potrebi razvijanja prijateljskih susreta i odnosa, uzajamne podrške među obiteljima, kao i svijest o crkvenoj zadaći i društvenoj odgovornosti same obitelji.

⁷ D. COOPER, *The Death of Family*, London, 1971.

⁸ D. TETTAMANZI, *Famiglia, dove sei? Le povertà d'oggi sfidano la famiglia e la comunità cristiana*, Potralupi editore, Casale Monferrato (AL), 2002., str. 19.

Veliko je čudo, odnosno Božje djelo, što se usprkos svim utjecajima u hrvatskoj obitelji može vidjeti mnogo toga što je pozitivno. Naime, uz to što postoji znatan raskorak između proklamiranih obiteljskih ideala i njihova ostvarivanja u praktičnom životu, činjenica je, što hrvatski pastoralni teolog J. Baloban pokazuje u svome istraživačkom radu, a što se poklapa i s istraživanjima u europskim zemljama devedesetih godina prošloga stoljeća, da su u hrvatskoj obitelji posebno »visoko pozicionirane vrednote vjernosti, međusobnog poštivanja i uvažavanja, razumijevanja i tolerancije«. ⁹ Već ta činjenica zacijelo ne dopušta da u radu s obiteljima prevlada tzv. pastoralni pesimizam, već ozbiljno promišljanje pastoralnih iskoraka. Zanimljivo je da apostolska pobudnica Ivana Pavla II. »Familiaris consortio«, koja je inače na svjetskoj razini osamdesetih godina označila prekretnicu u pastoralu obitelji, u svom prvom dijelu stavlja naslov »Svjetla i sjene«, na neki način sugerirajući da se u razmišljanju i radu za obitelj započne od pozitivnoga. ¹⁰

I. ISTINA O BRAKU I OBITELJI

Temeljne teološko-pastoralne odrednice u planiranju obiteljskog pastorala

Crkva postaje sve svjesnija svih opasnosti koje ugrožavaju obitelj, ali i činjenice da snagom evanđeoskog rasuđivanja može ponuditi »usmjerenje koje omogućuje da se spasi i ostvari sva istina i puno dostojanstvo braka i obitelji«. ¹¹ Ivan Pavao II. smatra da će se moći govoriti o »vrednovanju braka i obitelji«, kako to čini Drugi vatikanski koncil, ¹² samo »ako istine o slobodi i zajednici osoba u braku i obitelji opet steknu svoj sjaj«, što je uvjet za pokretanje izgradnje civilizacije ljubavi. ¹³ To je zadatak nove evangelizacije, koji je izuzetno zahtjevan jer postoje neki pokazatelji da suvremenom čovjeku evanđelje ne predstavlja neku novost. On misli ili si umišlja da sve zna, a ustvari u većini slučajeva način na koji zamišlja kršćansku vjeru i kršćanski pogled na obitelj samo je svojevrsna karikatura evanđelja.

⁹ J. BALOBAN, *Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj*, u: Bogoslovska smotra, LXX (2000.) 2, str. 336.

¹⁰ IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio (Obiteljska zajednica)* – O zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu (u daljnjem tekstu: FC), 4-10. Pozitivna je i činjenica, naglašava Ivan Pavao II. sudionicima Europskog simpozija sveučilišnih profesora (okupljenih u Rimu od 24. do 27. lipnja 2004., na temu: Obitelj u Europi. Temelji - Iskustva - Perspektive), da nove generacije privlači ideal tradicionalne obitelji, premda su u isto vrijeme nesposobni preuzeti njene odgovornosti na adekvatan način.

¹¹ FC, 4.

¹² *Gaudium et spes* (u daljnjem tekstu GS), 47

¹³ *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.* – Godina obitelji 1994., IKA, Zagreb, 13.

U govoru o perspektivama obiteljskog pastoralna u Hrvatskoj, bilo što se tiče klasičnih ili novih modela, nužno je, dakle, ponovno razmotriti: *što se smatra pod kršćanskom obitelji; koja je to kršćanska »novost« koju bi trebali svi čuti o obitelji; što se misli pod sakramentom ženidbe; koje je njezino specifično mjesto u životu društva i Crkve i dr.* Nije to samo zadatak stručnjaka za bračna i obiteljska pitanja, već cijele kršćanske zajednice, u prvom redu samih obitelji, koje Ivan Pavao II. poziva da se u tome založe: »Vi se pak, kršćanske obitelji, ne ustručavajte – posebno svjedočeći načinom vlastitoga života – predlagati istinski Božji naum o obitelji kao zajednici života utemeljenoj na ženidbi, to jest na postojanome i vjernom zajedništvu muškarca i žene, međusobno vezanima javno očitovanom i priznatom savezom«.¹⁴

Ako je, kako naglašava Ivan Pavao II., zadatak Crkve u Europi da u svakoj prigodi propovijeda 'istinu o braku i obitelji',¹⁵ temeljno je, dakle, pitanje: *na što stavljati naglasak i koji je uopće istinski Božji naum o obitelji, odnosno kako navijestiti »evanđelje o braku i obitelji«?* Postavlja se pitanje što je to 'novo' što mora biti prisutno u evangelizaciji obitelji, vodeći računa o novoj povijesnoj, socijalnoj i kulturalnoj situaciji. Isto tako 'nova evangelizacija' uključuje nove naglaske u sadržajima, novi govor, žar i nove metode, za što se je prvi založio, govoreći o evangelizaciji općenito, papa Ivan Pavao II. na skupštini biskupa Latinske Amerike (9. ožujka 1983.).

To je izuzetno važno pitanje, jer se ponekad određenim pastoralnim pothvatima može pogodovati onim shvaćanjima koja se, čak i u najboljoj namjeri, usredotočuju uglavnom na osobnu sreću supružnika, na psihologiju bračnog para i sl. To se pokazuje i onda kada se u predbračnom i posliježenidbenom pastoralu više inzistira na antropološkim, seksološkim i psihološkim elementima¹⁶ ili čak kada se nekim duhovnim sadržajima pomaže zatvaranju obitelji u svoju 'malu sreću' na relaciji 'mi i naš Bog'. Zadatak je Crkve inzistirati na Božjem naumu o braku i obitelji, osobito o ekleziološkoj dimenziji braka, što je došlo do izražaja na Drugom vatikanskom koncilu. Nezaobilazan put u obiteljskom pastoralu jest upravo povratak koncilskoj viziji braka, odnosno teološkim postavkama u pokoncilskim dokumentima. Nužno je ukazati i na teološko-pastoralnu novost u postavci *Katekizma Katoličke crkve* koji, u govoru o sakramentima, sakrament ženidbe zajedno sa svetim redom svrstava u »sakramente u službi zajednice«, naglašavajući pritom da su oni usmjereni »k spasenju drugih« te da »ako pridonose i osobnom posvećenju, to biva po služenju što se iskazuje drugima. Ovi sakramenti

¹⁴ *Propovijed pape Ivana Pavla II. na Misi za obitelji* (u povodu trećeg posjeta Hrvatskoj), Rijeka, 8. lipnja 2003., u: IKA, br. 23/2003., str. 43. Ivan Pavao II.

¹⁵ IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa. Postsinodalna pobudnica o Crkvi u Europi*, Verbum, Split, 2003., 90.

¹⁶ B. Z. ŠAGI, *Obitelj pred izazovima trećeg tisućljeća*, u: Služba riječi, XXV (1994.) 197, str. 19.

daju posebno poslanje u Crkvi i služe za izgradnju Božjega naroda«. ¹⁷ KKC se poziva na pastoralnu konstituciju o *Crkvi u suvremenom svijetu* koja veli da se kršćanski supruzi »jačaju i na neki način posvećuju posebnim sakramentom za dužnosti i dostojanstvo svoga staleža«, ¹⁸ kako bi bili živo uprisutnjenje Božje ljubavi te kako bi mogli na neki način objavljevati i priopćavati ljubav kao životvorni odraz i stvarno udioništvo u ljubavi trojedinoga Boga prema ljudskom rodu. *Red slavljenja ženidbe* u jednoj od završnih blagoslovnih molitvi, koju bi trebalo stalno isticati, to na znakovit način izražava riječima: »Svjedoci bili Božje ljubavi u svijetu: da ojađeni i ubogi osjete vašu dobrotu te vas jednom zahvalno prime u vječna Božja prebivališta.« ¹⁹ Ovo se uprisutnjenje Božje ljubavi mora pokazati u služenju unutar obitelji, župne zajednice i društva, kako bi se »stavila u pitanje« sve učestalija pojava da se brak zamišlja kao »osobna stvar«, bez osvrtnja na društvo i kršćansku zajednicu.

Novi pristupi problematici i pastoralu obitelji pretpostavljaju novu evangelizaciju, kako u sadržaju tako u metodi i žaru. Dakako, uvjet za to jest autentičnije iskustvo Boga i istinski susret s njime, što je temeljni preduvjet za novi žar i nove metode pastorala obitelji. Novi pristupi nužno se moraju temeljiti na Isusovu načinu navještaja Kraljevstva Božjega, u stavu 'slušanja obitelji', prihvaćanja i dijaloga unutar njihova života, kao teološkog mjesta susreta s Bogom. Isto tako, nova evangelizacija obitelji mora staviti naglasak na »poslanje obitelji«, unutar obitelji, u Crkvi i društvu u cjelini. U tom je smislu nužno ponovno prečitavati temeljne postavke *Direktorija*.²⁰

1. Supružničko/roditeljsko služenje u obitelji

Upravo u obitelji bračni drugovi »imaju svoje zvanje, da budu jedan drugomu i djeci svjedoci vjere i Kristove ljubavi«. ²¹ Sakramentom ženidbe odnosno crkvenim vjenčanjem prihvaća se velika obveza. Bračni drugovi su sada 'u dvoje', oni su 'jači', obdareniji su Božjom milošću i, po uzoru na Božju stvaralačku ljubav, osnaženi su da zadaću »življenja i širenja Božje ljubavi« mogu i izvršiti. Naime, ako se pojedinac, stvoren na sliku i priliku Božju, ne može ostvariti odnosno ne može »sebe pronaći« osim iskrenim sebedarjem,²² onda to posebno vrijedi za obitelj. Obitelj je po svojoj naravi prva i najizvršnija 'škola

¹⁷ *Katekizam Katoličke crkve* (u daljnjem tekstu: KKC), Hrvatska biskupska konferencija - Glas Koncila, Zagreb, 1534.

¹⁸ GS, 48.

¹⁹ *Red slavljenja ženidbe*, KS, Zagreb, 1997., 77.

²⁰ Usp. *Direktorij*, 21-33.

²¹ LG, 35.

²² GS, 24.

zajedništva', gdje su supružnici jedan prema drugome i prema djeci jedni drugima 'dar' a ne kočnica razvitka i uspjeha. To je potrebno naglašavati u hrvatskoj situaciji kada se još uvijek osjećaju posljedice komunističke ideologije koja je obezvrjeđivala pojedinca, stvarajući od njega, prema kolektivističkom modelu, pokornog člana u jednournom društvu. S druge strane, nužno je voditi računa i o suvremenom liberalizmu koji predlaže 'jakog pojedinca' koji se ostvaruje bez obzira na drugoga, čak, štoviše, i na 'račun drugoga'. Prema tome, svako zatvaranje supružnika ugrožava i njihovu vlastitu sreću. To se posebno događa kada se bračna ljubav 'iscrpljuje u bračnome paru' i ne osposobljava ih »za najveće moguće darivanje, kojim postaju s Bogom suradnici u davanju života drugoj osobi«. ²³ Odgoj za sebedarnu ljubav je tim potrebniji jer u hedonističkom ozračju raste uvjerenje da osobna sreća partnera, odnosno uživanje vlastitog života, po sebi isključuje djecu ili ih smatra smetnjom. I kada se ulazi u 'proces rastave' ne misli se na »sudbinu djece«. U tom je smislu i pad nataliteta simptom »zabrinjavajućeg odnosa prema vlastitoj budućnosti«, odnosno »znak 'kulture smrti' koja prožima današnje društvo«. ²⁴

Što se tiče odgoja djece treba reći da obitelj sudjeluje u tom poslanju s onim što je karakterizira. Pavao VI. kaže: »Obitelj kao i Crkva mora biti mjesto gdje se Evanđelje prenosi i odakle ono zrači. U krilu takve obitelji, koja je svjesna svog poslanja, svi njeni članovi evangeliziraju a ujedno su svi evangelizirani. Ne samo da roditelji svojoj djeci prenose Evanđelje već to isto Evanđelje oni mogu primiti i od njih, pošto je duboko proživljeno. Obitelji evangeliziraju i mnoge druge obitelji kao i sredinu u kojoj žive«. ²⁵

Evangelizacijski zadatak obitelj izvršava nadasve u odnosu na djecu. Njezino služenje, kao 'kućne Crkve', posebno se očituje na crti služenja 'evanđelju života', u živoj svijesti da je prenositelj života, ²⁶ a to znači i odgojnog poslanja odnosno pomaganja djeci da usvoje bitne vrednote ljudskoga života, jer »sakramentom ženidbe odgojno je poslanje uzdignuto na dostojanstvo i poziv prave 'službe' Crkve u služenju izgradnji njezinih zadaća«. ²⁷ Već Drugi vatikanski sabor naglašava: »Kršćanski su supružnici jedno drugome, svojoj djeci i ostalim članovima svoje obitelji suradnici milosti i svjedoci vjere. Oni su svojoj djeci prvi prenosiooci vjere i odgojitelji; riječju i primjerom odgajaju ih za kršćanski apostolski život, razborito im pomažu u izboru njihova zvanja, i ukoliko u njima otkriju sakralno

²³ FC, 14.

²⁴ Usp. *Ecclesia in Europa*, 95.

²⁵ PAVAO VI., *Evangeliu nuntiandi*. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu (u daljnjem tekstu: EN), KS, Zagreb, 1976., 71.

²⁶ IVAN PAVAO II., *Evangeliu vitae*. Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života. Dokumenti 103, KS, Zagreb, 1995., br. 92.

²⁷ FC, 38.

zvanje, trebaju ga brižno podržavati».²⁸ Taj je njihov zadatak logička posljedica njihova roditeljstva. Tako se može reći da obitelj po sakramentu ženidbe prima specifičan »ministerij evangelizacije« koji je čini primarnim aktivnim subjektom evangelizacije i kateheze.²⁹ Nema sumnje da obitelj mora ostati temeljna odgojna zajednica, škola življenih vrednota, koje postaju vidljive upravo svjedočanstvom roditelja, osobito što se tiče vrednote vjere, mira, solidarnosti i dr. Jer obitelj je, kako tvrdi *Gaudium et spes*, »škola čovječnosti«, za što je potrebna »dobrohotna izmjena misli, uzajamno savjetovanje bračnih drugova i brižljiva suradnja u odgoju djece«.³⁰ U protivnom, postoji velika opasnost da obitelj postane »škola ateizma« novih generacija, štoviše i »škola nasilja«, jer se roditelji rastavljaju, optužuju se pred djecom i dr.³¹

Otud nezaobilaziva važnost stimuliranja tzv. 'obiteljske kateheze', koja prati i obogaćuje svaki drugi oblik kateheze u župnoj zajednici, i to u jednostavnosti, konkretnosti života, ovisno o nekim posebnim prigodama. Otud važnost religioznih simbola: križ ili slika, Biblija ili znak koji podsjeća na krštenje, kao i gesta kao što su: znak križa, molitva prije ili poslije jela, neke geste pažnje i ljubavi i sl.³²

Roditelji su pozvani i na nove načine pristupa u odgoju i u tome im treba pomoći jer se sve teže snalaze. Ne mogu se samo pozivati na autoritet pa čak niti, kako se tradicionalno običavalo, na četvrtu Božju zapovijed, jer se ona, prema riječima Ivana Pavla II. u *Pismu obiteljima*, ne tiče samo djece već i roditelja: »Izgleda da Božja zapovijed podsjeća roditelje: Postupajte tako da vaše ponašanje zaslužuje štovanje (i ljubav) vaše djece. Ne dopustite da Božji zahtjev štovanja prema vama padne u 'moralnu prazninu'. Na kraju je, dakle, riječ o uzajamnom štovanju«.³³ Tu se na djelu pokazuje vrednovanje osobe, počevši od najranije dobi, koja u traganju za svojim identitetom traži da je se poštuje u svoj njezinoj izvornosti. Premda se religiozna uvjerenja i stavovi danas sve teže prenose od jedne na drugu generaciju, jer su ambijentalna kultura i sredstva društvenog pripočavanja preuzela vodstvo,³⁴ ipak se prema nekim pokazateljima može ustvrditi

²⁸ *Dekret o apostolatu laika*, 11.

²⁹ Usp. L. SORAVITO, *I catechesi per la famiglia*, u: La formazione dei catechisti. Problemi di oggi per la catechesi di domani (a cura di C. Bissoli e J. Gevaert), Elle Di Ci, Leumann (Torino), 1998., str. 165.

³⁰ Usp. GS, 52.

³¹ Usp. E. MASSERONI, *Laici cristiani. Tra identità e nuove sfide*, Paoline Editoriale Libri, 2004., str. 136.

³² O katehetskoj službi obitelji, odnosno o obitelji kao domaćoj obiteljskoj Crkvi u malom, kao svojevrsnoj »katehetskoj učionici« i prvom i najvažnijem odgojnom savjetovaništu, vidi: G. GATTI, *Katehetska zadaća obitelji u suvremenoj Crkvi*, KSC, Zagreb, 1981.

³³ *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.* 1994. Godina obitelji, IKA, Zagreb, 1994., br. 15.

³⁴ Usp. E. ALBERICH, *Il catechista di fronte alle nuove sfide*, u: La formazione dei catechisti (a cura di C. Bissoli e J. Gevaert), Elle Di Ci, Leumann (Torino), 1998., str. 43.

da »kršćanska obitelj i nadalje ostaje prvotnim i najodgovornijim prenositeljem života i evanđeoskih/kršćanskih kreposti«. ³⁵

Dakako, otvara se i novo pitanje pomanjkanja kršćanske uvjerljivosti roditelja, što je plod i tzv. religioznog infantilizma odraslih u sve raskršćanjenijem svijetu. Taj problem, u prvom redu, upućuje na potrebu kateheze odraslih kako bi roditelji mogli premisliti i obnoviti svoju vjeru, a time i neke stavove i ponašanja u odgoju. Činjenica je, naime, na koju ukazuju neka istraživanja, da je i određeni kršćanski odgoj pripomogao da se, u svijetu naglašene osjetljivosti mladoga čovjeka kao subjekta na svoju slobodu, religiozno iskustvo-osjećaj Boga ne doživljava kao nešto totalno pozitivno, oslobađajuće, nešto radosno. Otud temeljno pitanje: kakvu sliku Boga i čovjeka roditelji nose u sebi i prenose djeci? Suvremena religiozna pedagogija, utemeljena na ispravnoj evanđeoskoj slici Boga, mora biti vrijednosno usmjerena, kao poziv i ponuda »na više i kvalitetnije«, na život u punini (Iv 10, 10). Ta i druga pitanja moraju doći do izražaja u katehezi odraslih, odnosno u susretima roditelja u vrijeme kršćanske inicijacije njihove djece.

Papa Ivan Pavao II. u vrijeme svoga trećega posjeta Hrvatskoj, upozoravajući roditelje na odgovornost preuzimanja ljudskoga i kršćanskog odgoja djece, poziva ih da se pritom koriste i pomoći »odgovornijih stručnjaka te ozbiljnih i dobro pripremljenih vjeroučitelja«. ³⁶

2. Supružničko/obiteljsko služenje u Crkvi

Crkveni dokumenti govore da su bračni drugovi snagom sakramenta ženidbe posvećeni da budu službenici posvećenja u obitelji ali i izgradnje Crkve. Naime, svaka je kršćanska obitelj kao 'kućna Crkva' životno uključena u misterij Crkve, pozvana sudjelovati, na sebi vlastiti način, u životu i poslanju Crkve. Koncilna pastoralna konstitucija kaže: »Bračni drugovi kao članovi Crkve po svome krsnom poslanju, dobivaju nov način postojanja u crkvenoj zajednici, jer su po sakramentu ženidbe svjedoci i suradnici plodnosti Majke Crkve«. ³⁷ Izgleda da bi pitanje poslanja i odgovornosti trebalo biti prisutnije i u samoj pripravi na brak, tim više što u eri individualizacije i subjektivizma postoji opasnost uvlačenja u sebe i svoju malu sreću, pa tako i »individualizma u dvoje« u samoj obitelji. Može se reći da je najveća opasnost od koje se obitelj treba čuvati tzv. »utilitaristička sreća«, shvaćena kao ugodnost odnosno 'etički utilitarizam'. ³⁸

³⁵ J. BALOBAN, *Problem prenošenja kršćanskih vrednota u obitelji*, u: Bogoslovska smotra, LXVIII (1998.) 1-2, str. 183.

³⁶ *Propovijed Ivana Pavla II.* ..., cit., str. 43.

³⁷ GS, 41.

³⁸ *Pismo obiteljima*, nav. dj., br. 14.

Bračni drugovi i kršćanski roditelji ustvari »imaju u svojem životnom položaju i u svojem staležu svoj posebni dar u Božjemu narodu (usp. 1 Kor 7,7) i stoga ne samo 'primaju' ljubav Kristovu, postajući tako 'spašena' zajednica, već su pozvani da drugima 'prenose' istu ljubav Kristovu. Na taj način oni su i 'spasavajuća zajednica'.³⁹ Može se, stoga reći, da je kršćanska obitelj živi odraz, prava slika, pravo povijesno utjelovljenje Crkve, 'učinkoviti znak Crkve', na neki način kao »objava« koja je očituje i naviješta, i kao njezina 'aktualizacija', kojom se utjelovljuje misterij spasenja.

Sada se postavlja pitanje: kako se može očitovati sudjelovanje obitelji u životu i poslanju Crkve? Svakako na vlastit i originalan način, sukladan identitetu same obitelji kao »intimne zajednice života i ljubavi«. ⁴⁰ Kao prvo, kršćanska bi obitelj trebala sebi postaviti pitanje: koliko u sebi gaji dimenziju crkvenosti, tj. koliko ostvaruje navjestiteljsku i svećeničku zadaću te služenje bližnjemu u ljubavi, unutar crkvene zajednice? Zadnji cilj nije 'kućna Crkva' već šira zajednica, u našem slučaju župna zajednica, kao nova velika obitelj. I otud zadatak uključivanja u tu zajednicu, i roditelja i djece zajedno, kako bi ona sve više postajala 'Majkom' sviju koji idu za Kristom, novom 'Kućom Božjom' ili, kao što je naglašavao papa Ivan XXIII. »seoskom česmom kojoj dolaze svi žedni«. ⁴¹ U svezi s time postavlja se pitanje razgovara li se u obitelji o doprinosu u životu župne zajednice? Ako je obitelj snagom milosti, koja proizlazi iz sakramenta koji su primili, postala srce nove evangelizacije, znači da je dužna staviti se u službu izgradnje Crkve i kraljevstva Božjega u povijesti. To zahtijeva i poučljivu poslušnost Kristu Gospodinu. On, naime, ženidbom krštenika, koja je uzdignuta na dostojanstvo sakramenta, podjeljuje kršćanskim supruzima posebno poslanje apostola, i šalje ih kao radnike u svoj vinograd, ⁴² bilo u obitelji bilo u široj obitelji odnosno kršćanskoj zajednici.

Stil djelovanja kršćanske obitelji, kao vjerujuće i evangelizirajuće zajednice, zajednice u dijalogu s Bogom i zajednice u službi čovjeka, mora nadasve biti »komunitaran«. FC kaže: »Ako je kršćanska obitelj zajednica čije su veze po Kristu obnovljene preko vjere i sakramenata, njezino sudjelovanje u poslanju Crkve mora se ostvarivati 'zajedničarski': supruzi, dakle, zajedno kao 'bračni par', roditelji i djeca 'kao obitelj' moraju živjeti svoje služenje Crkvi i svijetu«. ⁴³

U pozivanju i animiranju obitelji na crti uključivanja u život župne zajednice susrećemo se s prigovorom da se time narušava 'obiteljsko zajedništvo', odnosno

³⁹ Usp. FC, 49.

⁴⁰ FC, 50.

⁴¹ Usp. IVAN PAVAO II., *Christifideles laici*. O pozivu i poslanju laika u Crkvi i svijetu (u daljnjem tekstu: ChL), KS, Zagreb, 1990., 27.

⁴² FC, 71.

⁴³ Isto, 50.

da se naglašenim angažiranjem u župnoj zajednici obitelj na neki način 'razgrađuje' ako se supružnici ne mogu dostatno posvetiti jedni drugima unutar obitelji i sl. Pitanje je s ljudskog stajališta opravdano. Međutim, čini mi se da dok u našem pastoralno-katehetskom djelovanju ističemo važnost obiteljskog zajedništva ne smijemo smetnuti s uma činjenicu, koja se inače malo naglašava, da je Isus naučavao i htio stvoriti nešto novo, tj. zajednicu kao Božju obitelj onih koji su htjeli poći za njim, čak naizgled stavljajući u 'drugi plan' onu biološku jezgru obitelji. Ta se zajednica ne stvara »ni od volje tjelesne, ni od volje muževljeve, nego – od Boga« (Iv 1, 13). U tom smislu proglašava svojom majkom, braćom i sestrom one koji vrše volju Božju (usp. Mk 10, 36). Ta nova obitelj ima jednog zajedničkog Oca na nebesima. To je sada djelo Duha Očeva. Zato i svećenik takve oslovljava na misi »braćo i sestre«. I u župnoj bi zajednici trebali vladati bratsko-sestrinski odnosi. Kolika su samo djeca i mladi u živim župnim zajednicama našli 'nove roditelje' ili barem prijatelje, i tako lakše podnijeli pomanjkanje ljubavi ili čak 'razbijenost' njihovih obitelji? Otud i zadatak supružnika da se dadnu na raspolaganje za stvaranje takvih zajednica, bilo u redovitim bilo u izvanrednim prigodama.

Stimuliranje obitelji u rastu (su)odgovornosti unutar župne zajednice od posebne je važnosti i zbog 'zahvaćanja' djece i mladih, odnosno odgoja za odgovorno življenje u Crkvi i društvu. Naime, činjenica je da se, uza sva nastojanja svećenika, mladi teško uključuju u život župne zajednice, najviše iz razloga što ne vide primjer u svojim roditeljima, od kojih nemali broj od toga svoju djecu čak i odvraća. Dok se ne dogodi taj eklezijalni zaokret u svijesti odraslih, nema govora o pravom uključivanju obitelji u župnu zajednicu. *Katekizam Katoličke crkve* kaže da priprema za sakrament potvrde mora biti takva da mladi budu spremni prihvatiti apostolske odgovornosti u kršćanskoj zajednici, u čemu im treba pomoći najprije njihova obitelj a onda i cijela župna zajednica.⁴⁴ U tu je svrhu prikladno stimulirati oblike sudjelovanja u životu Crkve, u njezinim inicijativama i organizmima, koji su bitno obiteljski, u svijesti da »prisutnost bračnog para kao takvog, a ne samo kao pojedinog, u različitim momentima života kršćanske zajednice, u različitim oblicima poslanja spasenja Crkve, u pastoralnim organizmima, ostvaruje i čini vidljivim misterij njima vlastit unutar Crkve«.⁴⁵

Mislim da u obiteljskom pastoralu treba više naglašavati poslanje vjernički zrelih obitelji i u izvanrednim djelima evangelizacije. Činjenica je da su se neke takve obitelji potpuno posvetile evangelizaciji, čak i u dalekim zemljama, što potvrđuju i iskustva nekih pokreta (Comunione e Liberazione, Fokolarini, Neokatekumeni i dr.) u kojima je posebno naglašena evangelizacijska uloga obitelji.⁴⁶

⁴⁴ KKC, 1309

⁴⁵ FC, 50.

⁴⁶ Usp. P. J. CORDES, *Obitelj - institucija prošlosti?*, u: *Svesci. Communio*, 85-86 (1995.), str. 60.

3. Sudjelovanje obitelji u razvoju društva

Kršćanskoj obitelji postavlja se i pitanje: koji je njezin kršćanski doprinos i široj društvenoj zajednici, počevši od duha solidarnosti s drugim obiteljima, osobito onima u većim teškoćama? Koji je njezin udio u stvaranju pravednijega svijeta, bilo u vlastitoj okolini bilo na širem planu, odnosno što je s njezinom odgovornosti za mjesto i domovinu u cjelini? Ako očekuje da je drugi, konkretno društvo odnosno država, pomažu, na što inače ima pravo, što je s njezinom dužnosti da se uključi svojim zalaganjem za opće dobro?

Župna je zajednica mjesto senzibiliziranja obitelji da razvijaju društvenu dimenziju, da budu protagonisti, štoviše da se angažiraju i u političkom životu, osobito u segmentu borbe za prava obitelji, za odgovarajuću ‘obiteljsku politiku’ i sl. To znači da bi obiteljska zajednica trebala biti okrenuta i ‘prema vani’, odnosno u službi razvitka društva, štoviše uporišna točka za koncipiranje nove budućnosti društva. Kako inače razumjeti onu kršćansku obitelj koja se zatvara u sebe, štoviše pomažući na taj način i djeci da rastu u neodgovornosti? Činjenica je da je veći dio hrvatskih obitelji dugi niz godina živio u komunističkom vremenu kada se nije moglo govoriti o nekom javnom iskazivanju ili ulozi vjerničke obitelji u društvu, što ju je još više pasiviziralo. Domovinska obrana i posttranzicijski problemi iscrpljivali su i hrvatsku katoličku obitelj. Danas više nema izgovora za »stav skrštenih ruku« i očekivanje da netko drugi, u ovom slučaju kler, nešto napravi. Ivan Pavao II. naglašava: »Apostolsko zalaganje vjernika laika u prvom redu mora ići za tim da obitelj postane svjesna svoga identiteta kao prve bazične jezgre društva kao i svoje izvorne uloge u društvu, da bi ona sama postala sve više aktivni i odgovorni protagonist svog rasta i svog sudjelovanja u životu društva«. ⁴⁷

U tu je svrhu potrebna daleko veća koordinacija svih čimbenika, odnosno crkvenih i društvenih institucija, obiteljskih pokreta i udruga. U protivnom, »pasivnost obitelji u tom pogledu mogla bi kao posljedicu imati da same obitelji postanu žrtve bračnih i obiteljskih politika i društvenih tendencija protivnih vrednotama braka i obitelji«. ⁴⁸ Dok se treba radovati pojedinim molitvenim i drugim duhovnim pokretima, ipak postoji opasnost, kako primjećuju pojedini stručnjaci (Josef Rován), da postoji opasnost određenog ‘duhovnog kaosa’. Naime, na svakom se koraku vidi kako niču molitvene grupe i karizmatički pokreti koji žive veoma snažnim vjerskim životom, ali uglavnom povučeni u sferu privatnoga i bez utjecaja na društvo. Opasnost je i da se obitelji predloži takva duhovnost koja bi je zatvarala samo u »sferu privatnoga«. Naprotiv, zadatak je laika, prema

⁴⁷ ChL, 40.

⁴⁸ *Direktorij*, 30.

riječima Ivana Pavla II., a time i obitelji, da se »na vlastit i nezamjenjiv način založe da vremeniti poredak bude prožet kršćanskim duhom«.⁴⁹

Posebnu odgovornost obitelj ima u odnosu na školu. Činjenica je da se Crkva zanima za školu jer je njezin poziv da radi za spasenje čovjeka tamo gdje on konkretno raste i ostvaruje se, a to znači i u školi kao odlučujućem mjestu za istraživanje i promoviranje autentične istine o čovjekovu životu. U situaciji kada su društvo i posebice škola upali u veliku krizu, očekuje se da obitelj preuzme odlučujuću ulogu za rješavanje problema koji se postavljaju. Stoga se upravo obitelji pružaju velike šanse, tim više što i suvremena škola u Hrvatskoj predviđa veći prostor za sudjelovanje obitelji, počevši od naglašavanja da se programi rade u skladu s vrijednostima koje se u obitelji žive, sve do otvaranja mogućnosti sudjelovanja obitelji u usmjerenjima programa i u vodstvu škole,⁵⁰ također i što se tiče mjesta i uloge vjeronauka u školi. Svi si zauzetiji roditelji i članovi župskih zajednica s vjeroučiteljima i svećenicima u razmišljanju trebaju trajno postavljati pitanje: što mi zapravo želimo s vjeronaukom? Je li rješenje u tome da se stekne određeno vjersko znanje, izvrše neki vjerski običaji u koje se ubrajaju i sakramenti kao što su pričest, krizma i dr. ili, naprotiv, da se formira kršćanin koji će živjeti po vjeri, angažiran u kršćanskoj zajednici društvu uopće u ostvarenju Kristova projekta o čovjeku i njegovu spasenju?

Još se uvijek uglavnom završava u konstataciji kako se djeca i mladi sve manje uključuju u župnu zajednicu, a ne postavlja se dovoljno otvoreno pitanje o razlozima takve pojave. Dakako, tome pogoduju i sami roditelji koji su dobrim dijelom usvojili tzv. potrošačko kršćanstvo, znači shvatili su Crkvu kao servis za obavljanje nekih vjerskih usluga, a ne kao mjesto življenja i djelovanja iz vjere. Zato smatram da moramo djelovati u dva pravca: stvarati što solidniji i prikladniji plan i program vjeronauka u školi i u svezi s time raditi na adekvatnoj izobrazbi vjeroučitelja, a s druge strane jačati svijest naših župnih zajednica o potrebi autentičnijeg i angažiranijeg, čega nema bez aktivnijeg uključivanja obitelji.

Prisutnost obitelji u javnom životu svakako se treba očitovati i u stvaranju javnog mnijenja, konkretno i pri izradi obiteljskog zakona i medijskih programa koji bi trebali biti u službi razvoja obitelji. Crkva treba pomoći obiteljima razvijati kritički duh prema određenim programima, favorizirati razne prigode suočavanja i dijaloga, ograničavajući tako utjecaj masmedija odnosno njihovu »tihu manipulaciju«.

⁴⁹ IVAN PAVAO II., *Christifideles laici*. Vjernici laici. O pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu, KS, 1990., br. 36.

⁵⁰ Zanimljivo je da i *Direktorij* upravo nazočnost roditelja u školi, u pojedinim školskim tijelima, smatra posebno važnom, jer će time postati suodgovorniji u odgoju djece (usp. br. 33).

II. TEMELJITA OBNOVA AKTUALNIH MODELA OBITELJSKOG PASTORALA

Suvremena pastoralna teologija ukazuje na potrebu zauzetijeg promišljanja kako pomoći obitelji trajno otkrivati i živjeti ‘istinu o braku i obitelji’. Treba reći da je Crkva, osobito u pokoncilsko vrijeme, u redovitoj pastvi činila i danas čini značajne pothvate za obitelj, kako na teorijskom planu u proučavanju situacije obitelji, tako i u ukazivanju na neka temeljna suvremena načela u suvremenom obiteljskom pastoralu. Premda se ne smiju zatvarati oči pred nekim činjenicama, osobito što se tiče pastoralnih neuspjeha u nekim tradicionalnim pothvatima, ipak to ne bi smjelo utjecati na odustajanje od predloženih sustavnijih pastoralnih pothvata, dakako u njihovu trajnom prilagođavanju novoj situaciji. Svakako, u novije vrijeme, uslijed velikih promjena kojima je podložna i obitelj, jer smo sve više dio Europe, također i što se tiče pojave »eklatantnog raskida s religioznom tradicijama«,⁵¹ mijenja se i način pristupa odnosno pomoći obitelji.

1. Novi stil rada s odraslima – obitelj »subjekt« a ne samo »objekt« pastorala

Temeljno usmjerenje u planiranju pastorala obitelji ide u pravcu pomaganja obitelji kako bi bila u službi osobnog posvećenja ali i u službi drugih, tj. da otkrije svoj ljudski i duhovni potencijal te poziv koji joj Bog upućuje. Pastoralna teologija, baveći se analizom situacije i upućivanja na neke nove i primjerenije operativne modele, naglašava potrebu zaokreta, koji se sastoji u buđenju svijesti na razini pastoralnih djelatnika a pogotovo samih obitelji. Osnovno je pitanje i u isto vrijeme problem: kako u obiteljskom odgoju, u životu župne zajednice i djelovanju iz vjere u društvu pospješivati prijelaz od obitelji kao ‘pasivnog objekta’ do obitelji ‘aktivnog subjekta’. Pretpostavka za takvu promjenu jest napuštanje tzv. tradicionalnog i uglavnom ‘uslužnog pastorala’ u korist ‘promotivnog pastorala’,⁵² koji smjera aktiviranju same obitelji u suradničkom evangelizacijskom procesu. Cilj je da se obitelj osjeti ‘prozvanom i pozvanom’, da se ‘stavi u igru’, kako ne bi nastavila praksom oslobađanja od onih zadataka koje je ona po svom poslanju pozvana izvršiti.

Što se tiče pastoralnih djelatnika ukazuje se nužnost nadvladavanja tzv. dušobrižničkog paternalizma u odnosu prema obitelji. To u prvom redu pretpostavlja napuštanje stila djelovanja koji se temelji na dociranju. Naprotiv, potrebno je prilagođavanje zahtjevima prirode odraslih i poštivanje načela zdrave andrago-

⁵¹ Usp. F-X. KAUFMANN, *Kako da preživi kršćanstvo?*, KS, Zagreb 2003., str.7.

⁵² M. ŠIMUNOVIĆ, *Europa se pita o obiteljskoj katehezi*. Europski skup odgovornih za promociju kateheze, u: *Katehetski glasnik*, I (1999.) 1, str. 56.

gije i komunikologije. Suvremeni čovjek želi biti subjekt i partner u planiranju i izvođenju određenih projekata. Takav će stav, zacijelo, više pomoći da obitelji preuzmu svoj dio odgovornosti, pogotovo za ono što one mogu najbolje razumjeti i izvesti. Duh Sveti koji djeluje u sakramentima daje im po sakramentu ženidbe i milost koju bi morali »aktivirati«.

Pastoral budućnosti više se ne može postavljati na relaciji 'objekt-subjekt', odnosno župnik-vjernici. Crkva, odnosno župa je 'zajednica vjernika' u kojoj je, istina, župnik predvoditelj, ali u prvom redu kao koordinator i animator, na crti zaživljavanja odgovornosti cijele zajednice. To znači da će župa kao zajednica morati prestati biti samo objekt i postajati subjekt pastorala. Dakako da je u suvremenom obiteljskom pastoralu, uz realno shvaćanje teškoća s kojima se obitelj danas susreće, jedan od glavnih zadataka također i traganje za novim modelima obiteljske duhovnosti. Postoji, naime, bojazan da se obitelji nameće tzv. klerička duhovnost, sa stavovima pojedinih 'duhovnih vođa' s često nekim 'zatvorenim vizijama', koje ne vode računa o specifičnostima i složenostima današnjega života. Novi se modeli obiteljske duhovnosti moraju, uz ostalo, temeljiti na većem vrednovanju i cijenjenju obiteljskog načina života, tj. da se susret s Bogom događa ne samo u sakralnim prostorima već u prvome redu u svakidašnjem životu, odnosno u svemu onome što obitelj čini i živi.⁵³

2. Nužni sadržajni i metodički pomoci u redovitom pastoralu obitelji

Činjenica je da pastoralni djelatnici skoro svakodnevno rade s obiteljima i za obitelji. Redoviti su vjernici barem jedan od članova obitelji. Stoga treba reći da sve što se u župnoj zajednici radi u isto je vrijeme i za dobro obitelji. Dakako, razumljivo je da su se u Hrvatskoj još osamdesetih godina počeli javljati glasovi u prilog zahvaćanju »obitelji kao cjeline«, odnosno sustavnije strukturiranosti obiteljskog pastorala.⁵⁴ Držeći se ovog opravdanog zahtjeva, u planiranju obiteljskog pastorala prvi pastoralni korak trebao bi biti da se sve što se radi za obitelji radi još kvalitetnije jer to zahtijevaju same obitelji a i promijenjene prilike. Vežanost vjernika, konkretno obitelji, za neke običaje, prigode i potrebe, za Crkvu je izazov da to iskoristi kao šansu za stvaranje »novog lica obitelji«.

⁵³ Usp. LG 31; R. R. RONETTI (ur.), *Cristo Sposo della Chiesa Sposa sorgente e modello della spiritualità coniugale e familiare*, Città Nuova, Rim, 1997.; S. PAVIN, Specifičnosti obiteljske duhovnosti, u: I. KOPREK (ur.), *Život o obitelji za godinu obitelji*, FTI, Zagreb, 1994., str. 199-205; M. ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral »odgovora« na suvremene znakove vremena. Odgojiteljski zaokreti u pristupu mladima i obitelji*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, CXXXII (2004.) 2, str. 97.

⁵⁴ P. ARAČIĆ, *Pastoral braka i obitelji: načela, etape, strukture i djelatnici*, u: *Obitelji, postani ono što jesi ...*, nav. dj. str. 151-167; usp. J. BALOBAN, *Hrvatska kršćanska obitelj na pragu XXI. stoljeća*, GK, 1990., str. 151-178.

Dakako da su od naročite važnosti i prikladni materijali, koji odgovaraju koncilskom odnosno suvremenom teološkom gledanju na brak i obitelj i koji uvažavaju neke posebne uvjetovanosti i osjetljivosti čovjeka postmoderne. Međutim, nepoznavanje svega onoga kvalitetnoga što se već u mnogim sredinama radi, te opasnost ‘vraćanja na staro’ ili traganja za nekim modelima, posebno ‘duhovnim seminarima’ koji ponekad ‘odvlače’ od zdravog govora o obiteljskoj problematici i duhovnosti, kako u sadržajima tako i u teološko-katehetskom govoru, što je sve češći slučaj, uzrokuje i neuspjeh mnogih oblika obiteljskog pastorala.

Činjenica je da se mora dogoditi pravo »pastoralno obraćenje«. Promijenio se svijet, promijenila se ljudska zajednica i u njoj obitelj. Nije, stoga, dovoljno da se malo poprave odnosno poboljšaju neki tradicionalni modeli rada, već je potrebno njihovo korjenito promišljanje, s mudrim stvaralačkim pristupom.

2.1. Katehetska daljnja priprema adolescenata i mladih

Budući da sve više raste uvjerenje kako mnogi mladi nisu ni ljudski ni kršćanski pripremljeni za brak, a što se vidi i po navođenju razloga za rastavu braka, razumljivo je da se u posljednje vrijeme sve više čuju glasovi i o potrebi daljnje pripreme za život u obiteljskoj zajednici. Nema sumnje da je u tom zadatku presudna uloga obitelji, koja je najpozvanija odgajati za bitne vrednote ljudskoga života, posebno za ljubav kao sebedarje što »predstavlja također neophodnu pretpostavku za roditelje pozvane da svojoj djeci pruže jasan i delikatniji spolni odgoj«.⁵⁵

Međutim, u situaciji relativiziranja svih vrijednosti obitelj ne može ostati prepuštena samoj sebi. Štoviše, u tome imaju izrazitu odgovornost druge odgojne institucije, kao što je župna zajednica. Potrebno je naglasiti da je hrvatska kateheza još sedamdesetih godina učinila značajan zaokret u radu s mladima i njihovoj inicijaciji u što odgovorniji pristup životu u cjelini, posebno u odnosu na brak i obitelj. Posebna novost može se uočiti u objektivnijem i primjerenijem pristupu ljudskoj seksualnosti.⁵⁶ Valja reći da za to danas postoje veće šanse, osobito otkako je vjeronauk ušao u školski sustav. Dokument HBK »Na svetost pozvani« smatra da bi u tom smislu »daljnju pripravu za brak valjalo uvesti u plan i program viših razreda osnovne škole te srednjoškolskog vjeronauka i

⁵⁵ FC, 37.

⁵⁶ Značajan doprinos hrvatskoj katehezi, u antropološkoj perspektivi s većim vrednovanjem ljudskih pitanja, posebice ljudske seksualnosti i problema u radu s mladima, označili su katekizmi S. Weissgerbera, kao što je *S Kristom kroz mladost* (za četrnaestogodišnjake), Čakovec, 1971. Još »otvoreniji pristup« problemima mladih, na poseban način ljudskoj seksualnosti, ali i otpor u dijelu klera, označio je priručnik *Snaga susreta. Muško i žensko stvori ih*, (tzv. kanadski priručnici) prijevod s francuskog, Zagreb, 1974. Dakako, posebno značenje imaju noviji hrvatski katekizmi, osobito: J. BARIČEVIĆ - A. ZELIĆ, *Put u slobodu*, Zagreb, 1989.

župne kateheze«. ⁵⁷ Crkva ima jedinstvenu šansu susresti se s tisućama mladih. Stoga upravo vjeronauk igra veliku ulogu u formiranju svijesti mladih s obzirom na brak. Novi Plan i program, s novim vjeronaučnim udžbenicima, tome bi mogao uvelike pridonijeti.

U isto vrijeme značajnu odgovornost ima i župna zajednica. U vrijeme kada postoji veliko nesnalaženje s obzirom na ostvarenje župne kateheze valja reći da ona u svoje programe mora više ugrađivati i oduševljavanje za vrijednost obitelji i obiteljski život u cjelini. Odgovorniji za obiteljski pastoral unutar župnog pastoralnog vijeća tu imaju posebnu ulogu. Vodeći se uvjerenjem da mladi ljudi žele radije 'vidjeti svjedoke', zacijelo bi drugačije izgledale i bile privlačnije župne kateheze već za više razrede osnovne škole, a kamoli ne za mlade, kada bi se na katehetskim susretima pružila mogućnost kršćanskim roditeljima 'pričati svoja iskustva' o važnosti, o 'sjenama' odnosno problemima ali i 'svjetlima' odnosno mnogim radostima obiteljskog života. To je danas od naročite važnosti kada mnoga djeca i mladi imaju izrazito 'loša iskustva', sve do nasilja, u svojim obiteljima.

Smatram da su potrebni i značajniji zaokreti u radu s mladima, bilo što se tiče roditelja bilo kateheta i župnika, često sklonih dramatiziranju i gubitku volje za rad s mladima koji su danas zaista 'drugačiji'. C. M. kard. Martini smatra da je najbitnije mladima pristupati s povjerenjem, s poštivanjem njihove slobode, ovisno o dobi i stupnju dostignute zrelosti. Štoviše, »prema njima se trebamo uvijek odnositi s ljubavlju, dobrohotnošću, pozornošću, budnošću, svjesni da im ne možemo silom utirati putove. Moje je iskustvo da, ako postupamo s mladima kao sa zrelim osobama i ako im poklonimo pozornost, oni mogu naći pravi put«. ⁵⁸

2.2. Važnost vremena zaručništva – Novija usmjerenja predbračnih tečajeva

Dakako da u najvažnije zadatke spada pastoral zaručnika. Novost i izazov za današnji pastoral jest i tzv. 'produženo zaručništvo', jer se sklapanje braka pomiče sve više prema tridesetoj godini života, što pastoral stavlja pred nove zadatke. To ističe najnoviji *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, donoseći pritom važnije smjernice, počevši od potrebe organiziranja raznih neformalnih susreta do duhovnih obnovi i vježbi za zaručnike i sl. ⁵⁹ U Crkvi u Hrvatskoj po-

⁵⁷ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani*. Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća, GK, 2002., br. 65.

⁵⁸ M. GARZONIO, *Carlo Maria Martini*, KS, 1997., str. 52.

⁵⁹ *Direktorij*, br. 44-46; Vrijeme zaručništva nužno spada u cjeloviti pastoral braka i obitelji. Potrebno je razmišljati o konkretnijim programima jer to vrijeme za zaručnike može biti veoma pogodno za sazrijevanje i rast u nekim temeljnim spoznajama o sebi, o bračno-obiljskom životu, o odgovornosti pred Bogom, o tome jesu li »jedno za drugo«, te vrijeme razvijanja krsne milosti u pripravi za višestruku odgovornost u braku (usp. P. ARAČIĆ, *Rasti u ljubavi*, nav. dj., str. 91-92).

stala je općeprihvaćenom činjenica da je predbračni pastoral jedan od najhitnijih, najvažnijih i najdelikatnijih zadataka obiteljskoga pastorala. Dakako, predstoji zadatak njegova temeljitijeg reformiranja, što se već duže vrijeme provodi i na europskoj razini.⁶⁰

Ovdje je, u prvome redu, očito riječ o tečajevima pripreme za brak. Tu se otvaraju pastoralne šanse bilo što se tiče sadržaja bilo načina održavanja, kao i za daljnje kontakte, tim više što mnogi od zaručnika nisu doživjeli nužnu egzistencijalnu inicijaciju u kršćanstvo. To je, dakako, neizvedivo ukoliko zaručnici dolaze »u zadnji čas« i ako se za takve tečajeve predviđa kratko vrijeme. *Direktorij* naglašava: »Pastoralni djelatnici posebnu pozornost moraju posvetiti onim zaručnicima koji su udaljeni od Crkve, a sada su došli radi crkvenoga vjenčanja za koje se žele spremiti. To je, naime, izvrsna prigoda da im se navijesti ne samo ljepota i važnost sakramentalne ženidbe i Božjeg poziva koji imaju nego i Božji poziv koji im je upućen već na krštenju. To je također prigoda da se u tom njihovom približavanju Crkvi i Crkva približi njima te da kroz taj susret ponovno otkriju svoje poslanje u svijetu i u Crkvi.«⁶¹

U tom smislu postavlja se pitanje ne bi li u današnjoj 'misionarskoj situaciji', u kojoj se sve više osjeća potreba prve evangelizacije, trebalo razmišljati o tzv. predbračnom katekumenatu, s katehezama i posebnim stupnjevima ulaznja u življenje kršćanskoga braka. Naime, sve je više onih koji su se udaljili od Crkve, možda čak od krštenja nisu bili u crkvi, a pogotovo nakon proslavljenog sakramenta potvrde. Nije li priprava za brak prilika za osmišljeniju kršćansku inicijaciju u osobnu i zreliju vjeru, življenu u okviru kršćanske zajednice, a koju bi trebalo početi najmanje godinu dana prije braka?⁶² Ne može se zanemariti činjenica da dio zaručnika, pogotovo onih koji nisu išli u crkvu, predbračni tečaj često doživljava kao opterećenje, a crkveno angažirani smatraju da nije dovoljan. To upućuje na drugačiju odgovornost župne zajednice koja je pozvana buduće bračne drugove pratiti »jednom vrstom katekumenata, podukom u vjeri, mistagogijom i uvođenjem u vjeru. Rast je u vjerskom ozračju vrlo važan za osobu koja onda može svoju vjeru svjesno živjeti.«⁶³ U takvu pripremu svakako spadaju i posebni

⁶⁰ Spomenuti Direktorij talijanskih biskupa za obiteljski pastoral smatra da se upravo predbračni pastoral nalazi pred povijesnim zaokretom, što znači da se mora duboko obnoviti ili će sve više gubiti na utjecaju i postati nešto marginalnoga (usp. *Direttorio...*, br. 40). Temeljiti suvremeni pristup pripravi za brak i obitelj, izrađen na temelju dugogodišnjega iskustva s tečajevima o braku, u Hrvatskoj je razradio pastoralni teolog P. ARACIĆ, *Rasti u ljubavi*, nav. dj. osobito str. 69-93.

⁶¹ *Direktorij*, 42.

⁶² Ako je brak i obitelj tako važna datost, presudna za Crkvu i društvo, postavlja se pitanje odgovornosti i Crkve i društva za pripravu prije ulaska u brak. Je li moguće da se to rješava s nekoliko susreta, često pred samo vjenčanje, dok je za druge sakramente (kada se radi o djeci) potrebno više godina.

⁶³ Ž. ČEKOLJ, *Priprema za brak*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, CXXXI (2003.) 12, str. 834.

molitveni susreti, bez čega nema pravog uvođenja u osobnu vjeru, shvaćenu ne samo kao znanje već i kao slavljenje Boga, a time niti uključivanja u život kršćanske zajednice.⁶⁴

U tom zalaganju treba svakako imati na pameti sadržaje koji spadaju u bit kršćanskog braka, to jest »osobno posvećenje i služenje drugima«. To znači da uvesti mlade, konkretno zaručnike, u kršćansko poimanje braka ne znači uvesti ih u neko teoretsko i u biti apstraktno kršćansko shvaćanje. Znači, naprosto, uvesti ih u Isusov stil življenja danas, pomoći im u Kristovu svjetlu otkrivati i razvijati svoj život i vrijednosni sustav, prožet evanđeljem. Radi se o važnom pastoralnom cilju, to jest kako pospješiti prijelaz od 'vijesti' vjere, od samog poznavanja kršćanstva, k osobnoj 'svijesti' vjere. Tečaj o braku, dakle, trebao bi imati ne samo informativni već u prvom redu formativni karakter. Upravo su mladi (zaručnici) u životnoj fazi kada se brzo uklapaju u ponašanje sredine odnosno u tzv. vjerske standarde, gdje je vjera više u 'sferi folklornoga i običajnog'. Tako su u opasnosti da i crkvenu pripravu na vjenčanje više shvaćaju kao 'bavljenje sobom' (treba im da izvrše neki običaj, da mogu krstiti djecu i dr.), a manje kao vježbanje u 'biti i za druge', u obitelji, Crkvi i društvu. Stoga, u pripravi za brak nije važno samo pitanje informacije već, u prvome redu, formacije za darivanje i ljubav po Isusovu stilu.⁶⁵

Zato će priprema trebati smjerati prema zrelijoj vjeri, a pogotovo djelovanju iz vjere. To znači da bi u sadržajima tečajeva o braku naglasak trebalo staviti na te-

Zanimljivo je da se u nas pitanje oportuniti upućivanja mladih na predbračne tečajeve koji nemaju sakramente inicijacije službeno artikuliralo još u vrijeme održavanja *Pastoralnih dana* Zagrebačke nadbiskupije (1993.). »Njima (mladima) je najprije potreban navještaj vjere, jer oni su kao 'kršteni katekumeni'. Tek poslije navještaja, nakon što se upoznaju s osobom Isusa Krista, s njegovom Crkvom, sa spasenjem i ostalim istinama vjere može ih se pripremati za kršćansku ženidbu. Budući da današnji mladi čovjek ima dosta poteškoća u svim dimenzijama crkvenosti, osobito u etičkoj dimenziji, nužno je tog čovjeka najprije evangelizirati da bi ga se moglo katehizirati u odnosu na kršćansku ženidbu« (CRKVENI ODBOR ZA PROSLAVU 900-GODIŠNJICE OSNUTKA ZAGREBAČKE (NAD)BISKUPIJE I PRVOG POZNATOG PISANOG SPOMENA GRADA ZAGREBA, *Pastoralni dani nadbiskupije. Evangelizacija obitelji* (A. Škvorčević, ur.), Zagreb, 1993., str. 25.

⁶⁴ U tom je pravcu od posebnog značenja 'đakovački model' tečaja, koji predviđa više molitvenih susreta u obliku *Službe riječi* (P. ARAČIĆ, *Rasti u ljubavi*, nav. dj., str. 145-150.

⁶⁵ D. kard. Tettamanzi smatra da u pripravi za brak manjkaju dvije fundamentalne točke: borba protiv egoizma, koji je neprijatelj ljubavi 'broj jedan', odnosno darivanje samoga sebe; zatim naučiti ljubiti, ili imati pažnju prema drugome, darivati se drugome, tražiti dobro drugoga ... Ako uzmanjka ovaj odgoj i formacija mladi se navikavaju na stil života koji je usredotočen na njih same, narcističkog tipa, u traženju samo onoga što zadovoljava pojedinca, što stvara ugodu (usp. *Famiglia ...*, nav. dj. str. 140); B. Z. Šagi smatra da zaručnike, pri stupanju u sakramentalni brak, treba »potaknuti na obraćenje kako bi ušli u osobnu vjeru koja im može dati novu, duhovnu motivaciju za bračno zajedništvo i izgradnju obiteljske zajednice«, usp. B. Z. ŠAGI, *Pastoral župne zajednice*, KS, Zagreb, 2001., str. 273.

ološke i duhovne elemente, tj. one koji će dati odgovor na pitanje ‘kako kršćanski živjeti u braku’.⁶⁶ A budući da su mnogi zaručnici stjecajem okolnosti udaljeni od života župne zajednice, u pripravu valja više ugraditi eklezijalne teme, odnosno buditi svijest pripadnosti i sudjelovanja u životu župne zajednice. Sve pastoralne pothvate kao i njihove sadržaje trebalo bi provoditi u svijesti da oni mogu imati odlučujuću važnost za čitav vjerski život bračnih drugova i njihove obitelji, u Crkvi odnosno župnoj zajednici.⁶⁷

Sve rečeno, uz druge činjenice, govori u prilog premišljanju aktualnog modela tečaja o braku,⁶⁸ bilo što se tiče sadržaja bilo prikladnijega i perspektivnijega stila inicijacije mladih u ženidbu i kršćanski život.⁶⁹ Uz produženije vrijeme trebalo bi svakako više voditi računa o otvaranju mogućnosti za što aktivnije sudjelovanje zaručnika, kako se ne bi završilo u jednosmjernosti informacija, s nemogućnosti pravoga dijaloga i osobnoga kontakta,⁷⁰ što je teško izvoditi na ‘masovnim tečajevima’ od stotinu i više parova. I međunarodna iskustva pokazuju da se napuštaju brojem preveliki zaručnički skupovi i formiraju se manje skupine.⁷¹ Na temelju

⁶⁶ Uz ostale korisne materijale, možda mnogim pastoralnim djelatnicima i obiteljima nije poznata veoma korisna knjiga E. Hoška, kao zbirka izlaganja svojevrstnih kateheza, koja ide za tim da utvrđuje bračne parove u nastojanju da u braku zajedno kvalitetno žive i zajedno vjeruju, u punoj povezanosti koja je plod ljubavi. Materijali su pomagalo u bračnom i obiteljskom pastoralu, kako svećenicima tako i obiteljskim animatorima: E. HOŠKO, *U braku zajedno živjeti i vjerovati*, Preluk, Opatija, 2001.; Očito mnogima roditeljima predstavlja problem odnosa na relaciji oni-djeca, odnosno kako se ophoditi s djecom, osobito u trenucima teškoća u osjetljivoj razdoblju njihova stasanja. U tome može pomoći knjižica dr. P. BRAJŠE, stručnjaka za bračnu i obiteljsku terapiju: *Roditelji i djeca*, GK, Zagreb, 2003.

⁶⁷ Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ (Sjemeništa i institute za studij), *Upute za formaciju ...*, nav. dj., br. 50.

⁶⁸ Činjenica je da se u nekim sredinama ti modeli, sadržajno i metodički, nisu u biti mijenjali godinama. Tako je npr. u Riječkoj nadbiskupiji uglavnom na snazi model koji je autor ovih redaka (kao negdašnji voditelj tih tečajeva) načinio još pred petnaestak godina, a radi se o četiri do pet večeri predavanja. Međutim, vrijeme i očekivanja mladih od tada su se u mnogočem promijenila.

⁶⁹ Hrvatska može ‘stati uz bok’ drugih europskih zemalja što se tiče bogatstva vizija, uputa i sadržaja koji se odnose na nove modele tečajeva o braku (usp. P. ARAČIĆ, *Rasti u ljubavi*, nav. dj., str. 81-91). Pritom je važno polaziti od ‘stvarnog svijeta’ u kojem se zaručnici nalaze, odnosno ‘znati čitati’ ono što oni već misle i žive i prema tome postavljati modele. Očito je da bi voditelji predbračnih tečajeva trebali »objediniti« dosadašnja iskustva i, uza sve različitosti pojedinih regija, ponuditi višeslojni ‘hrvatski model’ predbračnih tečajeva, koji će voditi računa o velikoj ‘šarolikosti’ (s kulturološkog i religioznog stajališta) profila mladih danas.

⁷⁰ U pravcu »snimanja stanja« i ukazivanja na svrsishodnije modele predbračnih tečajeva poželjno je uzeti u obzir razmišljanja splitskog pastoralnog teologa: J. ČORIĆ, *Zaručnički tečajevi u gradu Splitu*, u: CUS, XXXIX (2004.) 1, str. 40-61.

⁷¹ *Isto*, str. 53. Autor navodi mišljenja sudionika tečajeva koji predlažu otvaranje mogućnosti za intenzivnije savjetovanje za zaručnike (u okviru posebnih savjetovaništa), a osobito mogućnost osobnih kontakata s voditeljima tečajeva.

analize nekih europskih modela priprave za brak proizlazi da bi prema mišljenju mnogih teologa »Crkva trebala razviti bolje i intenzivnije programe ne bi li tako odstranila poteškoće s kojima se suočavaju brojni brakovi«. ⁷² Treba također reći da sustavniji rad sa zaručnicima pruža i pravu priliku za uočavanje i odabir onih bračnih parova koji bi bili voljni založiti se kasnije u suodgovornom programiranju posliježenidbenog pastoralala.

Na samom tečaju u braku, a posebice u neposrednoj pripravi pod vodstvom svećenika, valja više vrednovati bogatstvo poruka tekstova *Reda vjenčanja*. Važno je inzistirati na značenju i poruci samih obrednih riječi i znakova, što se sve više gubi u sve naglašenijim »manifestacijskim odnosno svečarskim elementima«, uz uvođenje nekih »svjetovnih« predložaka koje propagiraju razni mediji, a što vodi do devijacija i gubljenja svetosti čina i ozračja koje treba pratiti slavlje sakramenta. ⁷³ Pritom je nužno voditi računa o svojevrsnoj pastoralnoj šansi i s obzirom na »prvu evangelizaciju« onih iz svadbenoga skupa koji dolaze u crkvu možda samo tom prigodom.

2.3. Posliježenidbeni susreti mlađih bračnih parova - nužan pastoralni zadatak

U suvremenom se pastoralu sve više postavlja pitanje rada s mladim obiteljima. Raste uvjerenje da je u tom razdoblju nužna tzv. »mistagoška kateheza«. Radi se o pomoći mladim parovima da postupno otkrivaju ono što su postali zahvaljujući sakramentu koji su proslavili. Uz ostalo svakako dolaze u obzir teme: suobličavanje slici Presvetoga Trojstva, što znači biti trajni »sakrament«, to jest znak i instrument ljubavi Božje prema čovječanstvu i ljubavi Krista prema Crkvi, na koji način rasti u kvaliteti vlastite ljubavi, nadahnjujući se Kristovom ljubavi, a osobito u obiteljskom zajedništvu i svijesti o tome da su »brak i obitelj za njih posebni Božji poziv i posebno poslanje u svijetu i u Crkvi«. ⁷⁴

⁷² Ž. ČEKOLJ, *Priprema za brak ...*, cit. čl., str. 834.

⁷³ Pastoralno je nužno da se zaručnici dostatno uključuju u neposrednu pripremu slavlja vjenčanja koje im pruža velike mogućnosti njihova sudjelovanja u koncipiranju samoga slavlja, osobito pod misom, počevši od izbora biblijskih tekstova s posebnim porukama, zatim od izbora obrasca kojim se izražava međusobna privola, blagoslova prstenova, nakana sveopće ili vjerničke molitve, sve do izbora pjesama u skladu s liturgijom vjenčanja, kao i glazbenih dijelova i dr. (usp. *Red vjenčanja*, KS, 1997., br. 29-30). Za stvaralačkiju pripremu samoga vjenčanja praksom je potvrđen kao jedan od najprikladnijih materijala, što se daje samim zaručnicima, knjižica: *Vaše vjenčanje*, (četvrto doradeno izdanje), KS, Zagreb, 1996.; M. MASINI, *Vjenčanje. Biblijsko-pastoralno tumačenje čitanja reda vjenčanja*, KS, Zagreb, 1971.; A. GRÜN, *Ženidba. Blagoslov za zajednički život*, KS, Zagreb, 2003.

⁷⁴ Usp. FC, 69.

Mladi par izložen je nizu kušnji zbog teškoća, uz ostalo onih iz naslijeđa i eventualnih negativnih iskustava iz braka njihovih roditelja, iz teškoća koje se odnose na prilagođavanje zajedničkom životu kao i na strah ili barem neizvjesnost pred prenošenjem života, iz ekonomskih teškoća kao i vjerskih sumnji, pogotovo ako nisu imali prilike za redovit i autentičan odgoj u vjeri u svojoj obitelji.⁷⁵ *Direktorij* umjesno primjećuje: »Zapostavljanje toga područja pastoralnog djelovanja može dovesti do toga da se oni, zaokupljeni svojim poteškoćama i zatvoreni u krug vlastitih briga koje im donosi novi i posve drukčiji način života, čak počnu udaljavati od Crkve«. ⁷⁶ Već je u pripravi za brak nužno pripremati mlade da ne propuste uključivanje u posliježenidbene susrete,⁷⁷ te da znaju prihvatiti pomoć drugih, posebno bračnih parova kao i struktura za obiteljski pastoral na župnom, dekanatskom ili biskupijskom planu.

Među raznim inicijativama valja svakako navesti *duhovne obnove, obiteljske tribine, molitvene susrete ili druge duhovne programe* koji mogu biti vezani i uz određene udruge i pokrete.⁷⁸ Posebno prikladne prigode za 'zahvaćanje obitelji' jesu i godišnjica vjenčanja, uz okupljanje svih bračnih parova koji su se vjenčali u protekloj godini, posebno o blagdanu Svete Obitelji, o Danu života ili nekom drugom prilikom. To bi moglo prerasti u tzv. godišnju svečanost obitelji ili Dana obitelji, s posebnim programima u okviru župne zajednice. Nema sumnje da u izuzetno važne pothvate na crti učvršćivanja braka valja na poseban način ubrojiti »bračne susrete« (vikende), koje promiče *Hrvatska zajednica bračnih susreta*. Ovi trodnevni susreti smjeraju trajnom podržavanju ili buđenju ljubavi, duhovnom zblizavanju i napredovanju u međusobnom razumijevanju supružnika prema poznatoj strukturi »Ja-faze« (upoznavanja samog sebe), »Mi-faze« (međusobnog upoznavanja kao para), »Mi-Bog faze« (upoznavanja dubine onoga što se dogodilo sakramentom ženidbe) te »Mi-Bog-svijet faze« (odnosno produblјivanja svijesti poslanja i zauzetosti za druge).

Dakako da posebnu pastoralnu šansu predstavljaju *inicijative u povodu krštenja djeteta*. Bez obzira na različite i nejasne motive, najveći dio roditelja traži krštenje za svoje dijete. To je iznimno važna prigoda za bračne drugove da prodube kršćansku poruku, da dožive nešto kvalitetno novoga. Činjenica je da se to svodi na jedan ili dva susreta koji ne uspijevaju predstaviti teološko značenje krštenja

⁷⁵ P. ARAČIĆ, *Pastoral braka i obitelji ...*, nav. dj., str. 100-103; usp. FC, 69.

⁷⁶ *Direktorij*, 51.

⁷⁷ P. Aračić umjesno preporuča da bi već kod predbračnih tečajeva trebali biti »ponudeni trajni programi za mlade bračne parove, bilo u pojedinoj župi, bilo u više župa zajedno. To bi na mlade ostavilo dojam da se ozbiljno pristupa i da se ne »iskorištava« samo ova okolnost vjenčanja da ih se »zagnjavi«. Jer je ipak činjenica da gotovo svi mnogo očekuju od braka i obitelji, a prije svega žele da se on ostvari i to kvalitetno« (P. ARAČIĆ, *Rasti u ljubavi*, nav. dj., str. 91).

⁷⁸ *Isto*, 51.

i odgojne zadatke koji iz toga proizlaze. Još nije razrađen program takvih susreta koji bi u pravoj mjeri vrednovao roditeljska iskustva, na koja odgovara navještaj vjere, a što se ostvaruje u slavlju i očituje u životu u svjetlu krštenja. Tu je potreban kvalitativan pomak.⁷⁹ Propuštena je šansa ne koristiti se već postojećim materijalima.⁸⁰ Nije bez značenja ni mjesto odvijanja pretkršne pripreme. Posljednjih godina raste uvjerenje o uputnosti pripreme unutar obitelji, odnosno njihova stana ili kuće, čime se za svećenika ili njegove uže suradnike otvara mogućnost boljeg upoznavanja obiteljske situacije, sudjelovanja u njihovim teškoćama i problemima i ujedno zahvaćanja svih članova obitelji i njihovih susjeda i prijatelja.

U vidu pomoći obiteljima u nas još uvijek nisu dovoljno pastoralno vrednovani susreti s roditeljima djece predškolske dobi, osobito preko odgojiteljica u vjeri u javnim predškolskim ustanovama, a osobito u privatnim vrtićima koje vode redovnice. Postoje razne mogućnosti za susrete u povodu nekih događanja, blagdana, priredbi i dr. Dakako, to zahtijeva novi napor u osmišljavanju takvih susreta.

2.4. Katehetski susreti s roditeljima djece vjeroučenika - neiskorištena prigoda

Činjenica je da roditelji još uvijek u velikom broju upisuju djecu na vjeronauk u školi te žele da njihova djeca proslave prvu pričest i krizmu. Čak i bez obzira na različite i često dvojbene motivacije, računajući dakako i na razne otpore, to valja maksimalno vrednovati i razdoblje valja pretvoriti u vrijeme evangelizacije samih roditelja, tim više što veći dio njih nije prošao osnovnu inicijaciju u kršćanstvo ili živi »daleko od Crkve«. Valja voditi računa da se dosadašnji model inicijacije vodio pretpostavkom da vjera već postoji i da je samo treba razvijati. Danas je, naprotiv, na djelu činjenica da u mnogim slučajevima nema vjere koju treba gajiti, slaviti sakramentima ili memorirati. Vjeru treba i u djeci i roditeljima predlagati i bûditi. To znači da za župnu zajednicu nastupa misionarska situacija.

Nužni su, dakle, »zahvati roditelja« i radi njih samih i radi djece koja su u opasnosti da, pod utjecajem neevangeliziranih roditelja, ubrzo nakon proslavljenih sakramenata i sama završe u distanci. Naime, danas je sve češća pojava velikog raskoraka između roditelja koji ne poznaju osnove kršćanske vjere i bez kršćanskog su iskustva i djece koja su, barem putem vjeronauka u školi, prošla kršćansku formaciju ili imaju barem osnovno vjersko znanje. I zbog toga je sve otežanija vjernička komunikacija i praksa unutar kršćanske obitelji.

⁷⁹ Valja voditi računa o tome da svaka ljudska prigoda ima potrebu sebi svojstvenog »evandelja«. Nema sumnje da je nužno voditi računa o čovjekovu iskustvu. Temeljno je iskustvo roditelja: biti otac i majka, kolike li radosti?; prenošenje života; nesigurnost budućnosti – što će biti od ovoga djeteta; pripadnost Crkvi i društvu. U obredu krštenja postoje adekvatni navještaji (sadržaji) vjere koji odgovaraju na ta iskustva, zatim obredni znakovi koji ih označuju i molitveni zazivi te ostali čini koji pozivaju na život u svjetlu krštenja, s naglaskom na odgovornosti roditelja.

⁸⁰ Usp. *Krštenje vašega djeteta*, KS, (VI. izdanje) Zagreb, 1993.

Nadalje, sve je raširenija pojava »abdiciranja« roditelja od odgoja u cjelini, posebice vjerskoga odgoja, što iz uvjerenja da djeci treba omogućiti punu slobodu odlučivanja a što iz nesnalaženja, pogotovo u situaciji kada su se uvjerali u beskorisnost nekih odgojnih zahvata, budući da okolina (osobito mediji i drugi čimbenici) sve to vrlo brzo ‘sruše’.⁸¹ Ovakav je rad s roditeljima djece/vjeroučenika, dakako na novim osnovama i s novim modelima, još nužniji u današnjoj situaciji u kojoj roditelji svu odgovornost i za vjerski odgoj prebacuju na druge čimbenike, konkretno na vjeronauk odnosno vjeroučitelje u školi. To, prema riječima pastoralnog teologa Ž. Relote, ima »za posljedicu ili potpuno odustajanje roditelja od vjerskog odgoja djece, ili davanje slobode djeci da sama odluče hoće li se odgajati u vjeri, ili eventualno ‘delegiranje’ drugih odgojnih čimbenika da čine ono što inače po naravi stvari spada na same roditelje. Roditelji kao da zaboravljaju da se ovdje proces delegiranja osvećuje, te da ih niti jedna druga odgojna institucija ne može zamijeniti u njihovom odgojnom poslanju, kao da ponekad, ako ne i vrlo često, zaboravljaju da su već kod crkvenog vjenčanja i prigodom krštenja svoje djece obećali da će kršćanski odgajati svoju djecu i brinuti se za njihov vjerski život«.⁸² Valja posvjedočiti svijest roditelja da delegirajući školu ili župnu zajednicu za vjerski odgoj djece sami gube odličnu priliku da »ostanu mladi«, da idu »ukorak s vremenom« i da sami rastu u vjeri. Stoga se nameće zadatak nastojanja oko uspostave tzv. odgojnog saveza između obitelji, župne zajednice i škole, kao jedinog izlaza za autentičan ljudski i kršćanski odgoj djece i mladih. Upravo su đачke godine izuzetno važno razdoblje za život djeteta, koje ne može rasti u skladnu ličnost, pogotovo ako nema svjetla i primjera vjere sa strane roditelja.⁸³ S druge strane, nova kulturološka situacija, u kojoj je od presudnog značenja pitanje posredovanja istinskog vrijednosnog sustava mladim naraštajima, zahtijeva

⁸¹ Usp. J. GEVAERT, *La prima evangelizzazione*, Elle Di Ci, Leumann (Torino), 1990., str. 126; J. Baloban smatra da se može očekivati porast svijesti i prakse delegiranja kršćanskog odgoja sa strane obitelji osobito »zbog društveno-ekonomske situacije (zaposlenost) i nedovoljno izgrađenog kršćanskog identiteta roditelja, te zbog uvedenog školskog vjeronauka« (J. BALOBAN, *Problem prenošenja ...*, cit. čl., str. 184).

⁸² Ž. RELOTA, *Nužnost suradničkog odnosa svih odgovornih čimbenika u katehezi kao djelu Crkve*, u: *Kateheza*, 22 (2000.) 4, str. 297.

⁸³ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, *Evangelizacijsko djelo Crkve u župnoj katehezi i školskom vjeronauku*, u: *Riječki teološki časopis*, 11 (2003) 1, str. 199-204; Pastoralni su djelatnici ponekad skloni traženju ‘gotovih recepata’ i brzih rješenja. Pritom se zaboravlja potreba trajnog usavršavanja za nove načine djelovanja, konkretno i »zahvaćanja roditelja«, za što je u nas bilo prilike posebno na katehetskim ljetnim i zimskim školama, već sedamdesetih godina prošloga stoljeća, o čemu svjedoče i brojni materijali (u zbornicima i drugdje). S druge strane čini mi se da su neiskorištene šanse također i priređeni (prevedeni) materijali iz drugih zemalja, kao što su oni Njemačke biskupske konferencije, koji posebno vode računa o roditeljima na privremenom radu u inozemstvu: *Naše dijete: njegove đачke godine*, KS, Zagreb, 1986. Tu se, u obliku pisama, roditeljima nude najraznovrsniji savjeti i sugestije kako ispravno odgajati dijete.

jaču suradnju klasičnih čimbenika socijalizacije, obrazovanja i odgoja, kao što su obitelj, škola i Crkva.⁸⁴

Sve raširenija pojava distanciranja roditelja još je jedan jači razlog da se nalaze novi 'kanali' rada s roditeljima, u *vidu posvješćivanja i prosvjetljenja koje će pomoći roditeljima da se nanovo osobno suoče s problemima vjere i da nanovo svoj život i djelovanje provode u prožetosti vjerom*. Gorući je problem što još uvijek nemamo jasne postavke za susrete u povodu slavlja sakramenata kršćanske inicijacije, kako s obzirom na prave sadržaje tako i nove i kvalitetne načine za odvijanje takvih susreta, čak kao momenata prve evangelizacije. Naime, činjenica je ipak da je većina roditelja, čak i onih distanciranih, zainteresirana da im djeca proslave neke sakramente, poput euharistije i krizme, te je spremna nešto učiniti kada se radi o dobru njihove djece. Iskustvo pokazuje da se dobar dio roditelja približio kršćanskoj zajednici upravo prigodom prve pričesti i krizme svoje djece. Pastoralno nije nimalo uputno polaziti od pretpostavke da roditelje ne zanima govor o vjeri. U pravcu nastojanja da je svima potreban rast u vjeri, ne samo djeci već i roditeljima, izgleda da će jedno od nužnih rješenja biti barem povremena okupljanja djece i roditelja na zajedničkim katehetskim susretima ili župnoj katehezi, što predstavlja novo područje stvaralaštva za župne katehete.⁸⁵

Što se, pak, tiče zasebnih sastanaka za roditelje, očito je da gubitku volje za neke sastanke doprinosi i činjenica što dio roditelja ima iskustvo da se često na njima ništa kvalitetnoga ne događa niti doživljava, niti se dobivaju neki suvremeni poticajni materijali. Pitanje je postupa li se s roditeljima doista kao odraslima i »partnerima«, za što je potrebna dobra i ekipna priprema, također i s unošenjem sadržaja koji se prvenstveno crpe iz preokupacija i života odraslih. Očito je da se ti susreti u povodu slavlja sakramenata ne smiju pretvarati uglavnom u rješavanje tehničkih pitanja samoga slavlja. Valja istaknuti mišljenje, još osamdesetih godina, kateheta J. Baričevića: »Ako se, naime, u sustavnom i kvalitetnom radu s roditeljima i ostalim odraslim članovima obitelji omogućiti da se oni duboko i na stvaralački način susreću s temeljnim općeljudskim vjerničkim pitanjima (temama, iskustvima) kojim se u redovitom i kvalitetnom vjeronaučnom radu susreću djeca i mladi onda se možemo nadati da će se stvarati pogodno ozračje za kvalitetnu i uspješnu općeljudsku i vjerničku komunikaciju među članovima obitelji.«⁸⁶ Stoga, izostanak

⁸⁴ A. HOBLAJ – G. ČRPIĆ, *Bitne vrednote u odgoju mladih naraštaja s posebnim osvrtom na školski vjeronauk*, u: Bogoslovska smotra, LXX (2000.) 2, str. 360.

⁸⁵ Tim modelom otvara se mogućnost uklanjanja predrasuda da je kateheza odnosno odgoj i rast vjere nešto što se tiče samo djece. S druge strane, pospješuje se svijest crkvenosti, to jest da se djeca i roditelji zajedno uklapaju u jednu »veću obitelj«, u kršćansku zajednicu. Dakako, takve zajedničke kateheze valja dobro osmisliti.

⁸⁶ J. BARIČEVIĆ, *Obnova religioznog odgoja i kateheze u našoj Crkvi prema najnovijim smjernicama biskupa Jugoslavije u katehetskom dokumentu »Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri«*, u: Bogoslovska smotra, 54 (1984.) 1, str. 57.

plana i programa za susrete s roditeljima ostaje neiskorištena evangelizacijsko-katehetska šansa.⁸⁷ Sve to ukazuje na nužnost kvalificiranih župnih kateheta koji će biti osposobljeniji za rad s odraslima kao i za »zahvaćanje« roditelja.

2.5. Nužnost premišljanja posjete obiteljima u povodu »blagoslova stanova/kuća«

U susretima s obiteljima, posebno mlađima, treba svakako više vrednovati 'posjet obiteljima ili blagoslov kuća' u božićnom vremenu. Nažalost, to se pretvara u tzv. rutinski posjet, u namjeri da se što prije obavi. Naprotiv, župnik bi osobno trebao načiniti program sadržajnijega posjeta upravo mlađim obiteljima. Dakako, to se može izvesti samo uz uvjet da se promijene neki naslijeđeni mentaliteti kao i uvjerenja da se suvremena obitelj uvelike izmijenila, sve dotle da se u nekim sredinama »blagoslov obitelji« mora pretvoriti čak i u »prvu evangelizaciju«.

Nema sumnje da je taj dio pastorala 'tvrđ orah', posebno ako se ima pred očima hladan doček, a ponekad i odbijanje. Međutim, i to je već neki 'pastoralni posao' jer je prilika za 'snimanje terena'. S druge strane, mnogi će pastoralni djelatnici moći posvjedočiti da su im upravo ti posjeti bili dragocjena prilika u posredovanju Kristova spasenja, jer su se mnoge obitelji barem početno 'otvorile' djelovanju Duha. To pretpostavlja i drugačiji lik dušobrižnika, u prvom redu kao dobrog komunikatora i animatora,⁸⁸ o čemu se mora voditi računa već u vrijeme teološkog studija i sjemenišnoga odgoja. Očito je da novi pristup posjeta obiteljima ili 'blagoslova kuća', uz okupljanje cijele obitelji, predviđa i novi program. Negdje će to biti tek 'prvi kontakt' odnosno 'priprema terena' za kasnije susrete, negdje prilika za pravu »službu riječi i molitvu«, a negdje prigoda za 'liječenje rana' uzrokovanih raznim obiteljskim nevoljama i krizama. Izgleda da je krajnje vrijeme da se iz 'običaja obavljanja blagoslova kuća' prijeđe u pastoralni program susreta i nove evangelizacije, što se očito ne može 'obaviti' u nekoliko dana.⁸⁹ Stoga se ukazuje uputnim da se više vremena u godini predvidi za ovu vrstu obiteljskog pastorala. Isto tako taj posjet nužno spada na župnika ili njegova prvog zamjenika, kao predvoditelja zajednice, a ne na druge, pogotovo ne one koji ne

⁸⁷ J. Baloban tvrdi da »onog trenutka kada dijete dotičnih roditelja ulazi u određenu vjeronaučnu grupu, otvaraju se razne mogućnosti intenziviranja crkvenosti ne samo djeteta nego i njegovih roditelja. Za vjeru mnogih roditelja to može biti prijelomni trenutak, posebno ako su dotada živjeli na distanci prema Crkvi, a vjeru shvaćali kao etiketu, da tog trenutka započinjnu ponovno i u novim vidovima otkrivati Crkvu preko svoje konkretne župne zajednice«. Usp. J. BALOBAN, *Hrvatska kršćanska obitelj...*, nav. dj., str. 132.

⁸⁸ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, *Mijenja li se slika dušobrižnika u Crkvi*, u: Bogoslovska smotra, LXVI (1996.) 2-3, str. 387-402.

⁸⁹ Vrijedan doprinos premišljaju 'blagoslova obitelji' jest i članak: A. CRNČEVIĆ, *Blagoslov obitelji na razmeđu stvarnosti i želje*, u: *Živo vrelo*, XXI (2004.) 12, str. 34 -35.

rade u dotičnoj župnoj zajednici, kao što su bogoslovi i dr. To je, naime, svećenički odnosno župnički pastoralni pohod obiteljima.⁹⁰

III. NOVI OBLICI RADA S OBITELJIMA I ZA OBITELJI

Nova situacija traži i nove pothvate na crti »teologije utjelovljenja«. A to pretpostavlja da svećenici, također i vjeroučitelji i katehete, stječu »nužno poznavanje obiteljske problematike, promiču poziv supruga u njihovom bračnom i obiteljskom životu različitim pastoralnim sredstvima, propovijedanjem riječi Božje, liturgijom i drugim duhovnim pomagalicama, te da im ljudski i strpljivo pomažu u teškoćama i jačaju ih u ljubavi kako bi se stvorile obitelji koje uistinu zrače«.⁹¹

Temeljni je zadatak da se na crti *Direktorija za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj* poradi na tome da supruzi postanu nositelji obiteljskog apostolata, odnosno subjekti obiteljskog pastoralara.⁹² To konkretno znači da bi obiteljska ekipa ili povjerenstvo, unutar župnog pastoralnog vijeća, trebala ponajprije okupiti nekoliko obitelji koje će biti nosioci, kako ranije navedenih zadataka tako i novih inicijativa. Supružnici će najbolje, ojačani sakramentalnom milosti, opisati svoju situaciju, pomagati jedni drugima i proživljavati je u svjetlu vjere.⁹³ Ta ekipa treba uočiti tzv. polazišnu situaciju, vodeći računa o mjestu, problemima s kojima se suočavaju obitelji, kao i kršćanski status većine obitelji i dr. Potom, odmjerivši situaciju i mogućnosti, uz redovite inicijative i pothvate, moći će predložiti neke nove inicijative i to izložiti na župnom pastoralnom vijeću, koje mora 'stajati' iza svih inicijativa.

Potrebno je podsjetiti na realnost u svakom planiranju. Kako je već rečeno, dobar je dio naših obitelji zahvaćen i zauzet u redovitom životu župne zajednice. Osim toga, veći broj obitelji, osobito u 'razvijenijim župama', sudjeluje i u nekim posebnim zadacima: kao uresitelji crkve, pjevači, čitači, članovi župnih vijeća i dr. Oni su sudionici u raznim pothvatima, tamo gdje postoje: biblijske večeri ili drugi susreti takve vrste, molitveni susreti i dr. To potiče na razboritost, kako se planiranjem novih okupljanja ne bi, na neki način, pretjeralo s obzirom na zauzetost kako roditelja tako i župnika i njegovih suradnika.

⁹⁰ Ne može se opravdati pastoralna praksa 'narudžbi' drugih svećenika koji će se 'razletiti' i u najkraćem roku 'obaviti' blagoslov. Ako je to negdje i razumljiv pothvat, svakako nije pozivanje bogoslova, pa otud opravdanost reakcije nekih biskupa, poput požeškoga mons. A. Škvorčevića (usp. M. ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral »odgovora«*..., cit. čl., str. 99).

⁹¹ GS, 52.

⁹² Usp. *Direktorij*, 109-115.

⁹³ B. Z. ŠAGI, *Obitelj*..., cit. čl., str. 17.

Važno je u prvom redu stvarati klimu za ‘obiteljsko obilježje’ ili intoniranost cjelokupnog pastoralna. To znači da je u svim župnim pothvatima potrebno dinamizirati svijest da obitelj živi vjerničkim životom, što će se očitovati u vjerničkom odgoju djece, u zalaganju u župnoj zajednici i u društvu. Kako kod svećenika tako i kod zauzetijih vjernika potrebno je ukazivati na opasnost od ‘ideologije prosječnosti’ koja se sastoji u zadovoljavanju redovitim i prosječnim, i u izbjegavanju ‘istrčavanja’ odnosno zalaganja u nekim izvanrednijim pothvatima. Biblijski gledano, a to potvrđuje i suvremeni život, ‘prosječni’ ljudi su gubitnici a oni koji žele više i bolje, makar to tražilo žrtve, zapravo su dobitnici (usp. Lk 18, 18-23). Jer pastoralno iskustvo i proučavanje života naših obitelji, osobito njihovih izloženosti brojnim izazovima, poziva na brži odgovor odnosno na neke izvanredne pothvate u korist obitelji. Otvorenost »novinama« bitan je preduvjet za kvalitetne promjene u kršćanskim zajednicama.⁹⁴ To mora biti plod dogovora na razini župnog pastoralnog vijeća odnosno povjerenstva za obitelj ili obiteljske ekipe.

1. Formiranje zajednica obitelji ili obiteljskih zajednica ***Okupljanja u manjim skupinama (zajednicama) u crkvenim prostorima ili u kućama***

U novoj situaciji, punoj izazova za obitelj, u svijesti da je kršćanskim supružnicima potrebna konkretnija pomoć kako se ne bi iznevjerili Božjim milosnim darovima i očekivanjima, posljednjih godina rastu inicijative u pravcu osnivanja »obiteljskih zajednica« kao »mesta zajedničkog rasta u svemu što čini kršćansku obiteljsku svakidašnjicu«.⁹⁵ Okupljanje u obiteljskim zajednicama od posebne je važnosti danas u eri naglašenog individualizma odnosno individualnih interesa, s isključivim naglaskom na pojedincu, njegovim potrebama i težnjama.

Već koncilski dekret *Presbyterorum ordinis* prezbiterima, u kontekstu pastoralne skrbi za mlade i bračne parove, stavlja u zadatak posebnu brigu oko njihova okupljanja u manje zajednice: »Poželjno je da se ovi okupljaju u prijateljske zajednice u svrhu međusobnog potpomaganja da bi u životu, koji je često težak, mogli lakše i potpunije kršćanski djelovati«.⁹⁶ Ova će okupljanja pomoći da obitelj više postane škola zajedništva, u kojem će biti poštivana čovjekova osobnost i dostojanstvo ali i činjenica da je Bog htio spasiti ljude u povezanosti jednih s drugima.⁹⁷

U tom kontekstu, na crti govora o potrebi korjenite obnove naših župnih zajednica, što je istaknuo dokument HBK *Župna kateheza u obnovi župnih za-*

⁹⁴ *Crkva u Europi*, 23.

⁹⁵ V. ŽUPAN, *Obiteljske zajednice*, u Kana, XXVII (1996.) 12, str. 14.

⁹⁶ PO, 6.

⁹⁷ *Lumen gentium*, 9.

jednica,⁹⁸ raste svijest da se u sadašnjem obliku neće moći u cijelosti izdržati. Rješenje je u formiranju manjih zajednica ili živih krugova, ali sastavljenih od pravih vjernika,⁹⁹ među kojima će vladati bratsko-sestrinska odnosno obiteljska atmosfera. Otud raste i uvjerenje o potrebi okupljanja manjih grupacija župljana po određenim afinitetima, odnosno zadacima. U tom smislu nastaje i potreba formiranja tzv. obiteljskih zajednica. Spomenuti dokument predviđa novi okvir, nove osnove za okupljanje odraslih, posebice obitelji, gdje se predlaže formiranje tzv. »zajednice obitelji«. ¹⁰⁰

U vidu buđenja i podržavanja obiteljske odgovornosti i zalaganja pokazuje se potrebnim stimuliranje tzv. manjih obiteljskih skupina (zajednica) koje će biti mjesta rasta u vjeri i u duhovnosti koja je vlastita bračnom stanju, ali i otvaranja pastoralnoj službi u Crkvi i u zalaganju na društvenom planu. Što se tiče sastava takvih zajednica, one moraju biti otvorene svim profilima obitelji. U tom je smislu nužno izbjegavati tzv. nemogući perfekcionizam koji isključuje mnoge. To znači da se ne bi smjelo dogoditi da to budu samo tzv. 'ugledne ili aristokratske obitelji', uglavnom starije, koje se okupljaju 'jer im je lijepo', po nekim međusobnim afinitetima ili po odabiru voditelja.¹⁰¹ Premda treba voditi računa i o starijim i iskusnijim bračnim parovima, ipak posebnu pažnju treba posvetiti mladim bračnim parovima, distanciranima i drugima, koji se suočavaju sa svom realnošću života, kao i o rastavljenima i u novom braku bez mogućnosti crkvenog vjenčanja i dr.

S obzirom na mjesta i način susretanja, ukazuje se potreba iznalaženja novih mjesta slušanja jednih drugih i Božje riječi. Uostalom, Novi zavjet dosta svjedoči o važnosti obitelji, kuće ili doma. Sam Isus savjetuje učenicima da pođu u kuće (usp. Mt 10, 11-14). Obitelji se, kao kući ili domu, pridaje veliko značenje u misionarskom hodu Crkve. Događanje obraćenja u kućnom okruženju od posebne je važnosti, sve dotle da tzv. 'oikos-formula', po mišljenju egzegeta, predstavlja »praktičanski misionarski termin«. ¹⁰² Poznato je da je Crkva dugo živjela isključivo u domovima, obiteljima i skupinama obitelji (usp. Dj 2, 46). Kard. K. Lehmann smatra da »ubuduće ćemo trebati prije svega mjesta, skupina, pokreta i zajednica

⁹⁸ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice - Plan i program*, NKU HBK - HILP, Zagreb - Zadar, 2000.

⁹⁹ J. RATZINGER, *Sol zemlje*, Mozaik knjiga, Zagreb 1997., str. 220.

¹⁰⁰ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza ...*, nav. dj., br. 2.

¹⁰¹ Problem je ako se u razna povjerenstva za pastoral obitelji, od nacionalnih do biskupijskih, uglavnom traže tzv. 'uzorne obitelji', koje će često potvrđivati stavove i planove predvoditelja (svećenika). Opasnost je, naime, da pastoral obitelji planiraju oni koji »nemaju problema«, počevši od ekonomskih i financijskih, i koji se 'skandaliziraju' zbog današnjega stanja obitelji, stavljajući u prvi plan 'tamne strane' i svaljujući svu krivnju na suvremenu obitelj i njezin tzv. hedonistički život. Očito se u takvim 'klubovima istomišljenika' stvaraju irealni pastoralni planovi i 'zatvaraju vrata' pristupa mnogim obiteljima koje žive u 'krutosti' suvremenoga života.

¹⁰² P. J. CORDES, *Obitelj ...*, cit., čl., str. 60.

u kojima će se ljudi, odlučne volje da žive iz vjere, skupljati, zajedno učiti i uzajamno se nositi. To učvršćivanje vjere, ufanja i ljubavi u situacijama dijaspore kršćanstva bit će sve neophodnije.¹⁰³ U suvremenom obiteljskom pastoralu poseban problem predstavljaju obitelji u teškoćama, obitelji bez djece, ili s djecom s teškoćama u razvoju ili poremećajima u ponašanju, pogođene bolešću ili tzv. ‘krnje’ obitelji kao i obitelji u posebnim situacijama. Njima *Direktorij* posvećuje posebnu pažnju.¹⁰⁴ Mišljenja sam da su upravo »obiteljske zajednice« prava mjesta za zahvaćanje takvih obitelji »na licu mjesta«, u njihovim sredinama, tim više što mnoge od njih ne žele previše svoju muku isticati, zatvarajući se sve više u sebe. Okupljanje više obitelji zajedno pospješuje njihovo međusobno podupiranje, danas od presudne važnosti.¹⁰⁵

Premda župni pastoralni centri ostaju uporišna mjesta za okupljanje, ipak će ubuduće trebati više misliti i na stanove ili kuće obitelji, u kojima će se moći odvijati okupljanja manjih zajednica. Zacijelo će se naći obitelji koje bi bile spremne pružiti priliku da se u njihovoj kući otvori mogućnost okupljanja, pozivajući i druge obitelji. Izgleda da se danas tu krije ključ zahvaćanja obitelji, odnosno okupljanja na »slušanje Božje riječi«, na razgovor, molitvu, sve do izvanrednih slavlja euharistije.

To je od posebnoga značenja za rad s mladim bračnim parovima. Obiteljske (organizacijske) ekipe trebaju voditi računa o preporuci Crkve da je nužno pomagati mladim obiteljima kako bi odgovorno živjele »svoju bračnu ljubav s obzirom na njezine zahtjeve zajedništva i služenja životu kao i da usklade prisnost obiteljskog života s odgovornom zadaćom koju svi imaju u izgradnji Crkve i ljudskog društva«.¹⁰⁶ U tom se smislu predlaže pokretanje udruživanja u manje skupine ili okupljanja posebno mladih obitelji.

Posebnost se ove zamisli sastoji u činjenici da je kuća (dom, stan):

- mjesto življenja i nalaženja obitelji i prijatelja; tu se može susresti čak i one osobe koje nikad neće doći u župnu crkvu;
- mjesto gdje se suočava sa životom, problemima, radostima i teškoćama, rađanjem i smrću, zdravljem i bolešću; naći se u kući vodi spontanom razgovoru o onome što se redovito živi;
- naravno mjesto komunikacije među osobama; susresti se u kući nužno vodi prema razgovoru i dijalogu jer u kući nije naglašena razlika između onoga koji uči i koji sluša, tu svi govore;
- primarna grupa, utemeljena na relacijama a ne na strukturi.

¹⁰³ K. LEHMANN, *Što znači novo evangeliziranje Europe?*, u: *Svesci*, XXVII (1993.), 1-4, str. 289.

¹⁰⁴ Usp. *Direktorij*, 56-65.

¹⁰⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Crkva u Europi*, 96.

¹⁰⁶ FC, 69.

Od osobite je važnosti činjenica da je u obiteljima, u manjim skupinama, moguće lakše stvoriti i molitveno ozračje. Upravo tu molitveno-liturgijsku dimenziju treba unositi u susrete u okviru obitelji.

Što se tiče stila susreta naglasak je na sudjelovanju. Kuća nije mjesto za neka 'visoka predavanja'. U radu s odraslima mora nastupiti vrijeme partnerskih odnosa. Tu se razgovara, komunicira, prenosi iskustvo. Dakako, u tom se prenošenju otvara i prostor za prenošenje odnosno pojašnjavanje voditelja. Takve skupine uvode u Crkvu, konkretno u župnu zajednicu, u ljudskiji i bratskiji stil osobnih odnosa koji stimuliraju obiteljsku dimenziju Crkve.

U svemu tome valja voditi računa o činjenici:

– da odrasli, u našem slučaju obitelji, odgovaraju na poziv kada su uzeti u obzir njihovi temeljni životni problemi: njihova uloga (oca i majke), odnosi i temeljna potreba za komuniciranjem;

– da religiozna komunikacija (prenošenje vjere) nije nemoguća, ali je u mnogočemu izmijenjena. Vjera danas mnogo bolje »prolazi« preko iskustva kršćanina-svjedoka koji priča ono što mu se dogodilo umjesto onoga što treba vjerovati. Primat iskustva, karakterističan za naše suvremenike (istinito je ono što mogu iskusiti), tvori osobito prikladan teren ovom novom tipu prenošenja. Premda kršćanska vjera ne pruža izravna rješenja za mnoge probleme obitelji, ipak je od presudnoga značenja osobni susret s iskustvom drugih koji nastoje živjeti kršćansku vjeru. Upravo »osobni kontakt, čovjeka s čovjekom, ili u malim skupinama, dijalog, slušanje, iskreno i oslobađajuće prijateljstvo ... postaju mjestom na kojem se uživo uči kako kršćanska vjera u sebi nosi misterij koji je različit i koji potječe iz nekog drugog izvora«. ¹⁰⁷ S druge strane, kršćanski roditelj postaje svojevrsni misionar u okviru obitelji, osobito ako neki član ne vjeruje ili slabo vjeruje, ne živi dosljedno ili u odnosu prema drugim obiteljima.

Takva okupljanja mogu biti odlična prigoda za nenametljivi prvi navještaj kao i za novu evangelizaciju onih, osobito mlađih, kojima tzv. »tradicionalna vjera« više ništa ne znači, pogotovo ako su pod utjecajem okoline i medija, punih predrasuda prema Crkve i vjeri uopće.

U ovom kontekstu valja reći da su ove skupine odnosno zajednice od posebnog pastoralnog značenja jer mogu biti povlaštena mjesta za katehezu odraslih, koja u župnim zajednicama vrlo teško zaživljava. Štoviše, obiteljsko okružje pruža veliku šansu za tzv. obiteljsku katehezu, u kojoj je zahvaćena cijela obitelj. Upravo ovo predstavlja »pastoralni ideal«, to jest da se okupljaju roditelji, djeca

¹⁰⁷ J. GEVAERT, *Iskustvo*, u: *Kateheza*, 23 (2001.) 2, str. 182. Upućujem čitatelja na ovaj članak i iz razloga da se vidi od kolike je važnosti pravo vrednovanje »iskustva« u kršćanskoj vjeri, pogotovo danas u kulturi u kojoj iskustvo ima »primat«. Vidi od istoga autora: *La dimensione esperienziale della catechesi*, Elle Di Ci, Leumann (Torino), 1984. (postoji prijevod i na hrvatskom jeziku, u izdanju KSC, Zagreb).

i ostali članovi obitelji u produbljenju vjere, primljene na krštenju, u upoznavanju »evanđelja ženidbe i obitelji«. Što se roditelja tiče, oni će samo otkrivanjem svoje vjere i crkvene uloge odnosno učvršćivanjem svoga kršćanskog identiteta, odnosno proučavanjem svoje situacije u svjetlu evanđelja, moći ispuniti vlastitu odgojnu odgovornost.¹⁰⁸

2. Povremena okupljanja svih obitelji - velike obiteljske zajednice

U pretpostavci da se u župnim prostorima ili, kako je rečeno, u samim obiteljima redovitije okupljaju manje skupine obitelji ili zajednice, nužno je naći načina da se otvori mogućnost povremenog okupljanja svih tih manjih odnosno obiteljskih zajednica. To bi mogla biti mjesečna 'obiteljska nedjelja', s posebno pripremljenom misom kao i prigodnim programima, uz bratsko-sestrinsko druženje.¹⁰⁹ U svakom slučaju valja inzistirati na okupljanjima u okviru dana Gospodnjega kako bi se u cijeloj župi stvaralo ozračje 'velike obitelji'.

Dakako, bit će uputno jednom godišnje, po mogućnosti u nekom pastoralnom centru, pripremiti okupljanje barem dijela obitelji, u obliku duhovne obnove s prikladnim sadržajima. Posebnost tih okupljanja, uz ostalo, sastoji se i u činjenici da su tu kompletne obitelji, to znači i djeca i roditelji.¹¹⁰

U vidu pomaganja mladim obiteljima, osobito onima iz prvih godina braka, može se razmišljati o nekim posebnim susretima, ovisno o njihovim mogućnostima jer ih je teže okupiti i zbog zauzetosti oko djece. U sadržajima toga susreta trebala bi biti prisutnija obiteljska problematika, prisutna u tim prvim godinama braka.

3. Obiteljske udruge ili pokreti

Od posebnog su značenja udruživanja obitelji u nekim duhovnim pokretima ili u udrugama obiteljskog apostolata. Njihov je zadatak, prema Ivanu Pavlu II., »da kod vjernika potaknu izoštreni osjećaj za solidarnost, da unapređuju takvo ponašanje koje

¹⁰⁸ Usp. E. ALBERICH - A. BINZ, *Odrasli i kateheza. Elementi katehetske metodologije za odraslu dob*, KSC, Zagreb, 2002., str. 73.

¹⁰⁹ Ova druženja ne smiju prerasti samo u obična 'čaćšenja', što se brzo iscrpi. Ona, naprotiv, trebaju biti 'ciljana', u vidu upoznavanja, zbližavanja i pomaganja. Jedna od mogućih inicijativa (koju je svojedobno provodio i autor ovoga teksta) jest i »Župljaninu u nevolji«. Ta je grupa sastavljena od župljana raznih zanimanja (stručnjaka za obiteljsku problematiku, liječnika, socijalnih radnika, učitelja i vjeroučitelja, pravnika i dr.). Praktični župljani, obitelji posebno, imaju prilike porazgovarati s onim od braće i sestara koji su u mogućnosti pružiti neku konkretnu pomoć, počevši od prave informacije pa dalje.

¹¹⁰ Ukazuje se pastoralno uputnim da se ožive tamo gdje su prestale ili pokrenu i inicijative »obiteljskih nedjelja«. Autor ovih redaka ima s time vrlo dobra iskustva, svojedobno predvođeci neke od takvih 'nedjelja' u Porečko-pulskoj i Krčkoj biskupiji.

je nadahnuto Evanđeljem i vjerom Crkve, da oblikuju savjesti u duhu kršćanskih vrednota, a ne prema mjerilima javnog mnijenja, da potiču dobrotvorna djela usmjerena uzajamnoj pomoći i pomoći prema drugima u duhu otvaranja, što kršćanske obitelji čini pravim izvorom svjetla i zdravim kvascem za druge obitelji.¹¹¹

Pri većim župnim zajednicama odnosno dekanatima trebalo bi otvoriti mogućnost 'udruživanja kršćanskih roditelja' koji će djelovati u svim pravcima: pomaganje obiteljima u krizi, asistencija u raznim pitanjima, osobito u kriznim situacijama. Već je spomenuto da je od presudnog značenja zalaganje roditelja da i vjeronauk u školi ne bude do te mjere marginaliziran da ostane bez nekog utjecaja na javno mnijenje, a da se i ne govori o udaljavanju djece i mladih od Crkve. Te grupe ili udruge stimulirale bi odgovorniji odnos kršćana, barem unutar župnih zajednica, prema evanđeoskoj prisutnosti u školi.¹¹²

Valja voditi računa da je župno zajedništvo temeljna vrednota, koja se ničim ne smije staviti u pitanje. Stoga i okupljanje obitelji, bilo unutar župe bilo u obiteljima, tj. po kućama, ne smije ići na uštrb župnog zajedništva i župnih temeljnih zahvata. U tom se smislu pokazuje uputnim, štoviše i nužnim, da se sve manje skupine obitelji povremeno, preporuča se mjesečno, okupljaju misama, na tzv. obiteljskim nedjeljama unutar župne zajednice, s posebnim programom.

4. Obiteljska savjetovaništa

U posljednje su vrijeme na djelu i novi pothvati, osobito u vidu školovanja za neka specijalna pitanja u obiteljskom pastoralu, u što svakako spadaju *obiteljska i bračna savjetovaništa*. Jer važnost i potreba pomaganja obiteljima, osobito u njihovim kriznim i kritičnim situacijama, danas spada u primarne zadatke pastoralnog djelovanja Crkve, na što ukazuje i *Direktorij HBK za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*.¹¹³ O tome se sve više govori i u medijima, a na crkvenoj i društvenoj razini poduzimaju se određene inicijative, u suradnji s već postojećim institucijama koje se bave istim ili sličnim problemima. Budući da se radi o vrlo složenim i delikatnim pitanjima, pitanju savjetovaništa i savjetovanja treba pristupiti sa svom ozbiljnošću, što isključuje svaku improvizaciju, počevši od formacije kompetentnih djelatnika.¹¹⁴

¹¹¹ FC, 72.

¹¹² M. ŠIMUNOVIĆ, *Vjeronauk u školi: kako do veće suodgovornosti i suradnje roditelja*, u: *Katehetski glasnik*, III (2001.) 1, 145-148. Postavlja se pitanje formiranja grupe obitelji (roditelja) u vidu proučavanja vjeronaučnih planova i programa te udžbenika kako bi mogli sudjelovati u njihovu poboljšanju te što uvjerljivije zastupati valjanost prisutnosti vjeronauka u školskom sustavu te pomagati vjeroučiteljima da što kvalitetnije izvrše svoje poslanje.

¹¹³ Usp. *Direktorij*, br. 73.

¹¹⁴ O svrsi obiteljskih savjetovaništa, njihovoj strukturi i metodama rada vidi: Z. PAŽIN, *Obiteljsko savjetovanište*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, CXXXI (2003.) 12, str. 828-830.

Dakako, jedan od prvih zadataka jest promicanje među obiteljima pozitivnog stava prema ovoj inicijativi, to jest da ljudi budu spremni tražiti pomoć i da steknu povjerenje. Imati problema u obitelji i braku nije nešto čega se treba stidjeti i što treba skrivati, nadajući se nekom čudesnom rješenju. U takvoj situaciji treba tražiti stručnu pomoć i spriječiti daljnje pogoršanje obiteljskog stanja. Primarna je djelatnost savjetovališta savjetodavni rad. Zato su potrebni propagandni materijali, izrađen program za rad na SOS telefonu, kako bi se pojedini ili bračni parovi mogli što brže obratiti za pomoć. Očito je da su najčešći problemi bračne krize i rastava braka, ovisnost o lakim i teškim drogama, te emocionalno, tjelesno i seksualno zlostavljanje, pitanje neuroza, psihoza, itd.¹¹⁵

IV. PERSPEKTIVE - NUŽNI PASTORALNI ZAOKRETI

Ako je »obitelj put Crkve« onda bi u tom pravcu trebalo premisliti cjelokupno aktualno pastoralno djelovanje Crkve odnosno župne zajednice.

Premda se u našim katoličkim krugovima vjerničko zajedništvo snažno očituje u velikim vjerničkim okupljanjima, koja su, kao i u vrijeme trećega dolaska Pape u Hrvatsku, bila uspješna, ipak valja razmisliti o konstataciji hrvatskog liturgičara B. Škunce: »Ali, velika vjernička okupljanja – kakvih je bilo mnogo u posljednjih dvadesetak godina – nisu značajno pomaknula naš katolički narod od vjere mnoštva u vjeru svjesnih zajednica. Stoga je papina poruka 'Obitelj – put Crkve i naroda' još jedan zaufani poziv da vjeru valja ucijepiti najprije u malu zajednicu, u obitelj, u župu, u nedjeljna euharistijska okupljanja ili u druge oblike vjerničkoga zajedništva. To je zacijelo bitni smisao i ovoga trećega pohoda dragoga nam Pape«.¹¹⁶

Tu posebnu odgovornost, uz župnika, ima župno pastoralno vijeće. Jasno je da bi u ovim okolnostima trebalo maksimalnu pažnju posvetiti ne samo dobrom planiranju obiteljskog pastoralala odnosno postavljanju visokih ciljeva već i stva-

¹¹⁵ Hrvatski centralni caritas u Zagrebu pokrenuo je 2003./2004. izuzetnu hvalevrijednu psihološko-duhovnu edukaciju za profesionalne savjetodavce u trajanju od dvije godine (180 sati). Sudionici su imali stručna predavanja, pod vodstvom specijaliziranih stručnjaka iz Hrvatske i iz inozemstva, »rad na sebi«, specijalizirane radionice i dr. Glavni cilj je promoviranje kvalitetnijeg bračnog i obiteljskog života, s naglaskom na promicanju komunikacije, na radu s pojedincima, s klijentima i na terapijskom radu s grupama (ovisnici, roditelji ovisnika, žrtve nasilja, nasilnici i dr.), a u specijaliziranim radionicama na nekim specijalnim pitanjima (hagioterapija, PTSP, alkoholizam, suicid i dr.). Nema sumnje da ovo predstavlja značajan novitet u specijalnom obiteljskom pastoralu. Jedna od sudionica u ovom projektu edukacije stručnih savjetodavaca mr. Veronika Reljac, asistent na katedri pastoralne teologije na Teologiji u Rijeci, imala je priopćenje »Obiteljska crkvena savjetovališta i njihovo mjesto u obiteljskom apostolatu«, na Simpoziju europskih sveučilišnih profesora (Rim, 24. do 27. lipnja 2004.), na temu: »Obitelj u Europi. Temelji-iskustva-perspektive«.

¹¹⁶ B. ŠKUNCA, *Obitelj - put Crkve i naroda*, u: *Živo vrelo*, XX. (2003.) 6, str. 3.

ranju mehanizama za provođenje raznih inicijativa. Nisu više toliko potrebni neki novi službeni dokumenti, jer su mnoge stvari po sebi jasne. Potrebni su planovi, programi i osposobljeniji animatori.

1. Formacija animatora/župnih kateheta za obiteljski pastoral

Među nužne mehanizme za provođenje obiteljskog pastoralala u promijenjenim prilikama svakako spada formacija obiteljskih animatora, bez kojih se ne mogu dogoditi kvalitetniji pomaci u klasičnim oblicima obiteljskog pastoralala a osobito pokrenuti nove inicijative. Tu je od osobitog značenja predvođenje 'puta vjere' zaručnika i uopće inicijativa u vrijeme zaručništva, u predbračnim tečajevima, zatim pretkrasnih kateheza te »mistagoške kateheze« mlađih bračnih parova, kateheze roditelja prigodom kršćanske inicijacije njihove djece, susreta bračnih drugova i obiteljskih zajednica i dr. Dokument HBK »Na svetost pozvani« snažno poziva da se ne »smije zaboraviti one koji žive u teškim uvjetima: samohrani roditelji, roditelji koji imaju djecu s posebnim potrebama, obitelji ugrožene drogom, prognaničke i izbjegličke obitelji, obitelji pogođene teškom bolešću ili smrću pojedinoga člana, kao ni one koji žive u neregularnim uvjetima: rastavljeni i ponovno vjenčani, izvanbračne zajednice i dr.«¹¹⁷ Dakako, tu su i novi oblici rada u obiteljskim zajednicama i okupljanjima po obiteljima.

Obiteljski je animator za novo vrijeme 'conditio sine qua non'. To naglašavaju svi dokumenti, a posebno *Familiaris consortio* i *Direktorij za obiteljski pastoral*. *Opći direktorij za katehezu* ističe da formaciju pastoralnih djelatnika treba provoditi u uvjerenju da »bilo koje pastoralno djelovanje, koje se u svojem ostvarenju ne bi oslanjalo na istinski formirane i pripremljene osobe, dovodi u pitanje svoju kvalitetu«.¹¹⁸ Prošlo je, naime, vrijeme djelovanja na temelju 'dobre volje ili intuicije'.¹¹⁹ To znači da je za predvođenje obiteljskih ureda ili povjerenstava potrebno školovati stručne voditelje, za što nije dostatan redoviti teološki studij.¹²⁰

Takvi stručnjaci nisu potrebni samo za biskupijske urede za pastoral braka i obitelji već i za povjerenstva za obiteljski pastoral na župnoj i međužupnoj razini. Spomenuti dokument HBK kaže: »Na mnoge zahtjeve obiteljskoga pastoralala ne možemo adekvatno odgovoriti bez obrazovanih i u kršćanskom duhu odgojenih kadrova iz redova svećenika i redovnika te laika, kao i bez potrebnih ustanova i organizacija kao što su biskupijska povjerenstva za obitelji te razna savjetovništva za bračne parove, mlade, djecu i sl.«¹²¹ Problem nastaje kada se u sustavnom

¹¹⁷ NSP, 65.

¹¹⁸ *Opći direktorij za katehezu*, 234.

¹¹⁹ E. ALBERICH, *Kateheza danas*. Priručnik fundamentalne katehetike, KSC, Zagreb, 2002., str. 328.

¹²⁰ NSP, br. 65.

¹²¹ Isto, 65.

programiranju i vođenju obiteljskog pastoralna ne vodi dovoljno računa o ulozi crkvenih učilišta. Crkveni dokumenti predviđaju formiranje stručnih biskupijskih ureda i komisija, u kojima će uz ostalo djelovati i stručnjaci u teološkim i humanističkim znanostima.¹²² Možda bi i ova učilišta morala bolje odmjeriti svoj doprinos, ne samo redovitim studijem i predavanjima već trajnom analizom situacije i, u drugačijem suradničkom zajedništvu s pastoralnim djelatnicima, ukazivanjem na primjerenije modele rada s obiteljima i za obitelji, osobito za mlađe obitelji.

Potrebno je pokrenuti seminare ili škole za formaciju takvih djelatnika. Dakako, još je prije potrebno da župnici postanu svjesni potrebe stručnije pripreme svojih suradnika, bilo kao animatora profesionalaca, od kojih bi neki bili i barem dijelom zaposleni, bilo kao volontera. Toj temeljnoj pripravi za suradnju u raznim pothvatima mogu puno pomoći već postojeće inicijative, kao što su razni susreti, obiteljske škole i dr. Međutim, za sustavan se rad traži specijaliziraniju pripremu animatora pomoćnika ili suradnika odnosno voditelja.¹²³ Oni bi, pod vodstvom župnika, bili odgovorniji za organizaciju obiteljskog pastoralna u župi, osobito u okviru tzv. obiteljske ekipe ili odbora za obitelj, za animiranje, a negdje i predvođenje, okupljanja manjih obiteljskih zajednica po obiteljima, kao i za suradnju s biskupijskim povjerenstvom za obiteljski pastoral i dr.

Isto tako na razini Crkve u Hrvatskoj trebalo bi ozbiljnije razmišljati o školovanju određenog broja stručnjaka za obiteljski pastoral, bilo u domovini bilo u inozemstvu, s ciljem da sustavno mogu pratiti promjene koje utječu na brak i obitelj i predlagati adekvatne pastoralne projekte.¹²⁴ Riječ je o poslijediplomskom stručnom studiju za obiteljske djelatnike koji će ovladati stručnom problematikom

¹²² Danas je na pomolu proces odvajanja »teologije i pastoralne prakse«, što se vidi i u činjenici kada se u praksi, pa i programiranju obiteljskog pastoralna, ne vodi dovoljno računa o stručnim promišljanjima teologa, osobito onih koji se više bave obiteljskom problematikom. U Crkvi u Hrvatskoj bilo je više stručnih skupova o obitelji ali njihova saznanja i sugestije nisu u pravoj mjeri prisutna u strukturiranju obiteljskog pastoralna. Zato je od posebnoga značenja koliko će se ulagati u specijalizaciju stručnjaka koji će predvoditi biskupijske i dekanatske inicijative u obiteljskom pastoralu.

¹²³ Katedre pastoralne teologije, religiozne pedagogije i katehetike na Teologiji u Rijeci - Područni studij KBF-a Sveučilišta u Zagrebu (pokretač i koordinator projekta M. Šimunović) pokrenule su u akad. godini 2004./2005. inicijativu stručnog doškovanja župnih animatora, osim za područje liturgije i kateheze, i za rad s obiteljima, a u koji se mogu uključiti svi oni koji su prošli osnovni ili cjeloviti teološki studij. Osim na predavanja posebni naglasak stavlja se na timski rad (pastoralne radionice), tj. na proučavanje konkretnih modela rada kao i na praksu u konkretnoj župnoj zajednici u kojoj će animator raditi ili kao volonter ili zaposlenik. (usp. *Škola za stručno osposobljavanje župnih suradnika/animatora i doškovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama* [ured. M. Šimunović], Rijeka 2004./2005.); usp. L. SORAVITO, *I catechisti per la famiglia*, u: *La formazione dei catechisti. Problemi di oggi per la catechesi di domani* (a cura di C. Bissoli i J. Gevaert), Elle Di CI, Leumann (Torino), 1998., str. 162-275.

¹²⁴ O ovom se projektu već više godina razmišlja na razini skupine hrvatskih pastoralnih teologa, pod vodstvom mons. Valtera Župana, biskupa krčkoga i predsjednika Vijeća HBK za obitelj.

iz bračnog i obiteljskog područja, slijedeći načela katoličke teologije, tradicije i učiteljstva u hrvatskom pluralnom društvu. Oni bi bili i stručni voditelji bračnih-obiteljskih savjetovališta, biskupijskih odbora za pastoral braka i obitelji, u što osobito spadaju tečajevi o braku, kao i animatori cjelokupnog obiteljskog pastoralala, na koje će se moći osloniti župnici i animatori obiteljskog pastoralala u pojedinim župama i dekanatima. Oni bi, očito, bili profesionalci a to znači da bi trebalo razmišljati i o načinima njihova zaposlenja.

Mnoge inicijative često dobro započnu ali ubrzo zastaju ili čak propadaju, iz razloga što nedostaje razumijevanja nekih odgovornih struktura, također i financijska podrška. Iako je, valja priznati, to jedan od težih problema, ipak pomaka neće biti dok ne poraste svijest da konačno treba više 'ulagati u ljude'. Štoviše, možda će trebati premisliti neka ulaganja u tzv. manifestacijske i prigodničarske pothvate koji često stvaraju 'privid pastoralnog događanja' dok se ustvari ne vide neki pozitivni pomaci, jer u praksi nemaju 'pokrića'. Nema stručno pripremljenih ljudi koji bi za neke pothvate 'živjeli', odnosno sustavno radili u pojedinim segmentima pastoralala. U tom se kontekstu postavlja pitanje svrsishodnosti mnogih festivnih okupljanja koja ne prate i ne prethode im sustavna manja okupljanja, pod vodstvom stručnih animatora.¹²⁵

2. Povećana odgovornost biskupskih ordinarijata, crkvenih učilišta i svećenika/župnika

Činjenica je da je mnogo toga na pastoralnom planu propalo ili barem ozbiljno zastalo zato što nije bilo odlučne volje da se nešto provede. Treba reći da je tu odlučna uloga biskupa, koji je »u svojoj biskupiji prvi pozvan obiteljskom pastoralu posvetiti svoje zanimanje, zauzetost i posebnu pastoralnu skrb u skladu sa značenjem i poslanjem koje obitelj ima, po Božjem naumu, u životu pojedinoga čovjeka, naroda i u cjelokupnoj povijesti spasenja«. ¹²⁶ Dakako, posebnu odgovornost snose svećenici, posebno župnici kao i redovnici i redovnice. Umjesto stila rada u obliku 'improviziranoga autoritarizma' ¹²⁷ pretpostavlja se i drugačiji lik svećenika, otvorenijega za ovu problematiku, za trajnu edukaciju kako bi

¹²⁵ Može se na više razina čuti pitanje, koje se mnogi ne usuđuju javno izreći, svrsishodnosti masovnih okupljanja, npr. čak i nekoliko tisuća mladih, dok u velikom dijelu župnih zajednica nema mogućnosti za rad s mladima, jer za to ne postoje ni dovoljan senzibilitet ni katehete/animatori koji bi radili s mladima i za mlade. Isto vrijedi i za obitelji. Što znači proglasiti »Godinu obitelji«, održati svečano misno slavlje a da se potom u većem dijelu župa ne počinje sa sustavnijim obiteljskim pastoralom? To je pastoral prema načelu 'samo da se nešto dogada'.

¹²⁶ *Direktorij*, 67.

¹²⁷ KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter – navjestitelj Riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskog trećeg tisućljeća*, KS, Zagreb, 1999., br. 4.

mogao kvalitetnije vršiti ulogu predvoditelja, koordinatora a još prije animatora svih inicijativa u korist obitelji. Činjenica je da sa svećenikom ‘sve stoji ili pada’. Nažalost, u njihovoj formaciji, barem donedavno, nije bilo dovoljno prostora za osposobljavanje za obiteljski pastoral.¹²⁸ Posebnu važnost u promociji raznih inicijativa u korist obitelji treba svakako pridavati duhovnom vodstvu odnosno specifičnoj obiteljskoj duhovnosti.¹²⁹ Danas, kada je na svim razinama postalo jasno da je obiteljski pastoral od nezaobilazne važnosti, bilo bi dobro istražiti u kolikim se sjemeništima i na koji način analiziraju i provode već spomenute *Upute za formaciju budućih svećenika o problemima vezanim uz ženidbu i obitelj*, gdje se, pozivajući se na Pismo Ivana Pavla II. obiteljima, kaže da bi i odgojitelji i odgajnici trebali od obitelji učiniti »pravi i najvažniji« put svoje službe?¹³⁰

Mnogi se pastoralisti i katehetičari slažu u tvrdnji da je temeljno pitanje današnje Crkve pitanje odnosa svećenika i Kristovih vjernika laika, osobito laika sa završenim teološkim studijem. Činjenica je da pojedini nositelji službi odnosno klerici još uvijek pate od ekleziološke introvertiranosti. To znači da više misle na Crkvu kao instituciju, obrede i propise, a manje na ljude. Stoga je eklezijalno odgovoran i ljudski korektan odnos između svećenika i vjernika laika od vitalnog značenja i za nove postavke obiteljskog pastoralala.

Razlozi su pomanjkanja suradnje svakako i u često slabo definiranim pastoralnim kompetencijama kao i u svojevrsnoj anemičnosti samih laika. Dakako, tome pomaže i autoritarni stil predvoditelja župne zajednice. Višestoljetni klerikalni koncept pastoralala više ne može izdržati. Krajnje je vrijeme za kooperativno dušobrižništvo i podijeljenu odgovornost te za zaživljavanje određenih crkvenih

¹²⁸ Tek je u novije vrijeme na crkvenim učilištima uveden kolegij »Pastoral braka i obitelji«, što još nije dostatna priprema za zadatke koji se danas od Crkve očekuju.

¹²⁹ Usp. Z. PAŽIN, *Mjesto i uloga svećenika u pastoralu braka i obitelji*, u: Bogoslovska smotra, LXIX (1999.) 2-3, str. 347.

¹³⁰ Usp. *Upute ...*, nav. dj., br. 12. 6. Osim usmjerenja za poboljšanje intelektualne formacije o obiteljskoj problematici na crkvenim učilištima, dokument inzistira na drugačijoj prisutnosti te problematike u sjemenišnom odgoju. Uz ostalo, predviđa se da u sjemeništu postoji »pravi stručnjak na tom području, koji će steći naobrazbu u nekoj ustanovi za posebne studije« (br. 56. 2), da sjemenišne knjižnice trebaju biti opskrbljene knjigama, revijama i drugim publikacijama iz znanstvenog i pastoralnog područja (br. 61. 6), a osobito da bi odgajnici imali prilike doći u kontakt »s obiteljima i njihovim problemima« (br. 12. 6), radi točnijeg viđenja stvarnosti i mogućnosti kušanja i istančavanja komunikacijskih sposobnosti i istinskih ljudskih kontakata, bilo na terenu bilo u samom sjemeništu, gdje će dolaziti čak i bračni parovi s jačim iskustvom u obiteljskom pastoralu. A to neće imati ako u sjemeništima ne bude osposobljenih odgojitelja koji će znati pratiti, nadzirati i procjenjivati razne inicijative, usklađujući ‘dnevni red’ sa životnim potrebama (br. 11). Dakako, sve će to kočiti nastojanja oko »izdvajanja mladih iz života«, odnosno mišljenja da sami mladići nisu zreli za takvu vrstu apostolata. Zato je velika odgovornost na sjemenišnim odgojiteljima, koji moraju biti osobe s izrazitim senzibilitetom za nove oblike suvremenog, konkretno i obiteljskog pastoralala, za što je potrebno trajno usavršavanje.

‘kontrolnih mehanizama’ u pravcu suradnje i suodgovornosti. Bez toga se neće dogoditi tzv. deklerikalizacija pastoralala, koja pretpostavlja da se oblik pastoralala ‘jedan čovjek’ pretvori u pastoral ‘Duh Sveti i mi’. Suodgovornost naglašava osobnu odgovornost svakog pojedinca, skupa s drugima, za zajedničku stvar. Ona se očituje tek onda »kada svaki pojedinačno osjeća dužnost da se brine za cjelinu, bez obzira na konkretnu raspodijeljenost odgovornosti po segmentima radi efikasnijeg funkcioniranja cjeline«. ¹³¹

Isto tako morat će doći do revizije tzv. rezidencijalnog i manifestacijskog u korist evangelizacijskog pastoralala. A on uključuje misionarsku svijest, odnosno odlazak svećenika u obitelji, u kuće ili domove. Smatram da je ovdje uputno uzeti u obzir razmišljanje velikog pokoncilskog hrvatskog teologa A. Benvina, koji je posjedovao izrazitu osjetljivost za pastoralno djelo Crkve u novim okolnostima: »Čitajući evanđelja, čovjek ostaje pod dojmom koliko je Kristu stalo do navještanja evanđelja i buđenja vjere (usp. Mk 1, 14-15; Iv 20, 30-31) a ne toliko do dijeljenja sakramenata (‘sakramentalizacije’)«. Sličan je stav Pavlove apostolske metode: osvjedočen je da ga »Krist nije poslao krstiti, nego navješćivati evanđelje« (1 Kor 1, 17). Crkva bez oduševljenih vjerovjesnika, bez prodornih misionara, ostala bi bez najsvjetlijih stranica svoje povijesti. ¹³² Danas je to još hitniji zadatak nakon što se uvjeravamo da nam se čak i praktičniji vjernici, nakon svih poziva, slabo odazivaju na neke susrete. Za takav je »misionarski pastoral«, kada je riječ o zaručnicima od kojih znatan dio živi »udaljeno« od Crkve, potrebno trajno usavršavanje. ¹³³

Dakako, posebnu odgovornost u novoj pastoralnoj strategiji u korist obitelji imaju biskupski ordinarijati sa svojim uredima odnosno povjerenstvima za obiteljski pastoral, uz pomoć nacionalnog tijela za brak i obitelj. Ti bi uredi trebali biti promotivnija središta za obiteljski pastoral, u prvom redu pokretanjem raznih inicijativa i animiranjem za korištenje prikladnih materijala za rad s obiteljima u okviru župnog pastoralala. Dakako da je od posebne važnosti pojačana svijest, kako je već rečeno, o potrebi ulaganja u formaciju stručnih djelatnika, što danas predstavlja hitan imperativ i pothvat koji donosi sigurnu dobit.

¹³¹ T. Š. BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*. Prva knjiga, Umjesto predgovora, str. XI., KS, Zagreb,

¹³² A. BENVIN, *Stil inicijacije odraslih danas*, u: Služba riječi, X (1979.) 96 (Godina B), KS, Zagreb, str. 113.

¹³³ Kada je riječ o tečajevima pripreme zaručnika za brak, župnici bi »trebali proći barem jednom godišnje taj tečaj da znaju što moraju nadopuniti u pripravi kandidata za brak. Ne smije se smetnuti s uma da smo, u školi obiteljske stvarnosti, svi učenici do konca života«. (J. ČORIĆ, *Zaručnički tečajevi ...*, cit. čl., str. 57).

**3. U obliku zaključka –
tri neizostavna zadatka za sustavan obiteljski pastoral:
– buđenje »obiteljske svijesti«
– formiranje obiteljskih ekipa i zajednica
– edukacija stručnih animatora i izrada planova i programa**

1. Ako bi, prema riječima Ivana Pavla II., Crkva trebala smatrati »služenje obitelji jednom od svojih bitnih zadaća«,¹³⁴ kao prvi korak nameće se zadatak **buđenja svijesti cijele župne zajednice o potrebi kvalitetnijeg obiteljskog pastoral**a. Premda je nužno imati pred očima niz činjenica koje ukazuju da je na djelu tzv. destrukcija obitelji kao takve i obiteljskog života, ipak ne smiju prevladati »negativne računice i vizije«,¹³⁵ jer većina Europljana, a što se na poseban način prema, u ovome radu navedenim, istraživanjima može reći i za Hrvatsku, misli da je obiteljski život najvažnija stvar vlastitoga života.¹³⁶ Što se tiče evangelizacijskog djela Crkve, bez obzira na određena razočaranja zbog neuspjeha nekih pastoralnih pothvata u obiteljskom pastoralu, mora doživjeti snažan zaokret i u odnosu na rad s obiteljima i za obitelj. Nije dosta proglasiti »Godinu obitelji« i održati nekoliko prigodnih programa i svečanosti, već valja donijeti razrađeniji program za konkretne pothvate u korist obitelji. Zahvaljujući mnogim čimbenicima, počevši od crkvenih dokumenata a posebice osoba osjetljivijih za obiteljsku problematiku i pastoral, postaje sve jasnije da je evangelizacija braka i obitelji »hrvatski prioritet svih prioriteta«. ¹³⁷ Ohrabruje činjenica da, bez obzira na određene kontradikcije, obitelj u Hrvatskoj još uvijek mnogo očekuje od Crkve, što treba pastoralno više vrednovati i iskoristiti. Dakako, potrebni su i sustavni provedbeni mehanizmi.

¹³⁴ *Pismo obiteljima ...*, br. 5 sl.

¹³⁵ Europski simpozij sveučilišnih nastavnika na temu »Obitelj u Europi. Temelji – Iskustva – Perspektive« (održan od 24. do 27. lipnja 2004. u Rimu, u organizaciji Vikarijata Grada Rima (Ured za sveučilišni pastoral), u suradnji s Ministarstvom obrazovanja i istraživanja, te Ministarstvom rada i socijalnih politika kao i Nacionalnog vijeća za istraživanja), na kojem je sudjelovalo preko 300 profesora s raznih civilnih i crkvenih visokih učilišta u Europi, bio je odlučan u tvrdnji da se ne smijemo miriti s negativnim pojavama, već obitelj valja na nov način staviti u središte zanimanja i pomaganja. Autor ovoga rada (M. Šimunović), održao je izlaganje: *Budućnost integralnog odgoja u postmodernom društvu u »odgojnom savezu« obitelji, župne zajednice i svijeta škole* (usp. IKA, 30. lipnja 2004., broj 26/2004., str. 35).

¹³⁶ Velika je pozitivnost obiteljskog života potvrđena i istraživanjem Eurobarometro (proljeće 1996.), cit. prema: COMMISSIONE DEGLI EPISCOPATI DELLA COMUNITÀ EUROPEA (COMECE, *La famiglia una priorità*, u: Il Regno. Quindicinale di documenti e attualità, XLIX (2004.) 11, str. 370. Pritom se traži daleko veće zauzimanje Europske unije u pravcu promocije stabilnih obitelji, osobito u vidu pomaganja bračnim drugovima da imaju broj djece koji žele, što je i na crti poziva Ivana Pavla II. da se promoviraju autentične i adekvatne obiteljske politike (usp. *Ecclesia in Europa*, 91).

¹³⁷ Usp. P. ARAČIĆ, G. ČRPIĆ, K. NIKODEM, *Postkomunistički horizonti*, Đakovo, 2003., str. 189.

2. Nezaobilaziv pothvat jest **formiranje obiteljske ekipe unutar župnog pastoralnog vijeća** koja bi sa župnikom i njegovim suradnicima razmatrala sva pitanja i mogućnosti obiteljskog pastoralara, ali u okviru cjelovitog pastoralara župne zajednice. Činjenica je da teško prolaze mnoge izvanredne inicijative, jer nema uporišta i potpore u redovitom pastoralu. Zato je neophodno uključivanje svih zauzetijih obitelji, odnosno obiteljske ekipe u ostvarivanje navedenih programa, osobito u koordinaciji formiranja i funkcioniranja obiteljskih zajednica. To znači da bi trebalo raditi s tom ekipom kako bi bila osposobljenija uključiti se sa župnikom i njegovim suradnicima u vođenje takvih zajednica, koje mogu postati prave »katehetske skupine«. Očito je da zaokreta neće biti ako sami kršćanski supruzi ne postanu svjesniji da su »po milosti i poslanju sakramenta ženidbe nositelji (subjekt) obiteljskog pastoralara«. ¹³⁸

3. Činjenica je da za sve navedene redovite pothvate treba imati pripremljene animatore svih profila (svećenika, redovnika, redovnica i vjernika laika), na nadbiskupijskoj i župnoj razini. Otud potreba **edukacije stručnih animatora i izrade prikladnih planova i programa**. Krajnje je vrijeme »ulaganja« u njihovu formaciju. Isto tako mnogo toga neće krenuti bez razrađenog programa na temelju Direktorija za obiteljski pastoral, a koji se prilagođava zahtjevima vremena. Razumljivo je da se zbog pomanjkanja dobrih programa i materijala pastoralni djelatnici često nalaze na muci i zbog toga improviziraju, postajući na kraju dosadni sebi i drugima. S druge strane, dobri bi materijali djelovali i u pravcu 'razbijanja straha' kod dijela pastoralnih djelatnika u odnosu na nove pothvate, a također i predrasuda prema nekim novinama. Istina, takvih materijala već dijelom imamo, ali su razbacani, mnogima čak i nepoznati. Premda je neka iskustva teško 'prenijeti na papir' već treba 'doći i vidjeti' kao što je to npr. slučaj s bračnim vikendima, ipak bi o tome bila potrebna sustavnija informacija. Pokretanje obiteljskih zajednica i drugih oblika okupljanja u korist obitelji još više ukazuje na potrebu razrade konkretnoga programa. ¹³⁹ U svezi s time, bilo bi uputno da se neka tijela, posebice Vijeće HBK za obitelj, biskupijsko povjerenstvo za obitelj, u uskoj suradnji sa župnim ekipama za obitelj, a posebno stručnjacima za pastoral i crkvenim učilištima, više založe u izradi primjerenijih planova i programa, koristeći postojeće dobre materijale. Činjenica je, naime, da su u nekim navedenim prigodama obitelji egzistencijalno zainteresirane za razgovor o obiteljskim pitanjima, osobito što se tiče odgoja djece u vjeri. Zato im valja pružiti prikladnu pomoć, također i u pisanom obliku.

¹³⁸ *Direktorij*, 66.

¹³⁹ U tom pravcu jest i inicijativa mons. V. Župana, krčkog biskupa i predsjednika Vijeća HBK za obitelj, s grupom stručnjaka, da se izradi *Priručnik za obiteljski pastoral* (urednici M. Šimunović i Ž. Relota), s materijalima (katehezama) za sve etape obiteljskog pastoralara.

S druge strane, sve upućuje i na zaključak da je za novi obiteljski pastoral potrebno i 'novo lice župne zajednice', koja će u svojim temeljima imati »obiteljsku dimenziju« i koja će se maksimalno zalagati za »istinu o obitelji« kao i za njezino kvalitetno ostvarenje. A to znači da je nužan prijelaz od tzv. fragmentarnog prema sustavnom obiteljskom pastoralu.¹⁴⁰ Osnovni preduvjet za nove iskorake i zaokrete u cjelokupnom, a osobito u obiteljskom, pastoralu jest hrabro suočavanje s određenim razočaranjima, apatijom, dosadom, frustracijama i gubitkom nade, koja zahvaća ne samo mlade već i obitelji. A to je, prema C. M. kard. Martiniju, najteži grijeh i »strašna nesreća od koje neprestano želimo pobjeći, ali u koju ponovno i ponovno upadamo«. Naprotiv, »nada je budućnost koju ne vidimo, ali koju će, nadamo se, Bog ostvariti. Sv. Pavao to kaže sasvim jasno: nada nije ufanje u ono što vidimo, nego je ona sposobnost da istrčimo, da se bacimo, propinjemo«. ¹⁴¹ Smatram da je u takvim prilikama izlaz u okupljanju 'svih snaga i čimbenika' koji misle 'pozitivno' te u pripremi stručnih animatora koji će okupljati mlade te makar malobrojne »hrabre« obitelji, kao 'male jezgre', koje će biti »evanđeoski kvasac« za novi obiteljski pastoral u vremenu rastućih dezorijentacija.

Summary

THE NEW EVANGELISATION AND THE CATECHESIS OF MARRIAGE AND THE FAMILY

Reconsidering the Classical Means and Founding New Models of Pastoral Care of the Family

In the last few years there is a growing belief that work directed towards the promotion of families is a priority mission within the Church. Numerous pastoral and other initiatives give witness to this, especially the third pastoral visit by Pope John Paul II to Croatia, emphasizing pastoral truth: »the Family is the Path of the Church and the People«. Today, families are increasingly exposed to deep crises in postmodernist society, sometimes described as the »death of the family«. The pastoral care of the family is increasingly facing serious challenges.

Given that crises and difficulties are becoming more serious, and pastoral care of families is becoming all the more difficult with reduced results, the author points out the present danger in abandoning pastoral initiatives. He also emphasizes the necessity of a renewed emphasis of the fundamental truths of Christian marriage and the family, God's true intention, that is, the proclamation of the »Gospel of marriage and the family«, and

¹⁴⁰ Usp. M. SRAKIĆ, *Obiteljska savjetovališta – mali, ali značajan iskorak*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupijske*, CXXXI (2003.) 12, str. 802.

¹⁴¹ M. GARZONIO, *Carlo Maria Martini*, nav. dj. str. 53.

an emphasis on the sacrament of marriage and the salvation of others, in the family, in the Christian community and in society.

While emphasising the need of taking note of all that is positive, it is evident that there exists a need for a fundamental renewal of the classical models of action to advance the complete pastoral care of the family. Consequently, the author critically reverts to the present approaches of pastoral care of families while citing a number of directions for their necessary revision, and allowing for more suitable opportunities for a new evangelisation and catechesis.

Certainly, it is necessary to reflect on uncovering new methods of work by which the family shall increasingly become the protagonist of family pastoral work in the life and actions of the Church. Special attention is given to the formation of so called family communities and their gathering (in the homes). As specific catechetical groups they can become the yeast for the renewal of the family and the parish community as a whole. The premise for a new style of work, either with the classical or newer models, is the fundamental renewal of parish communities, commencing with the stimulation of the »family conscience«, or in other words, a necessary communal engagement directed towards the rescue and promotion of families. Another topic of special interest is a new model of the parish coordinator and the formation of professional animators or leaders in family pastoral work, something new in content, method and willingness. Additionally, it is necessary to offer more suitable catechetical aids and materials, while taking into account the classical and the newer models of work with families.

Key words: marriage (matrimony) and family, crisis, truth on families, serving the family, revision of classical models, new evangelisation and catechesis, new models, family communities, new face of the parish community, formation professional animators.